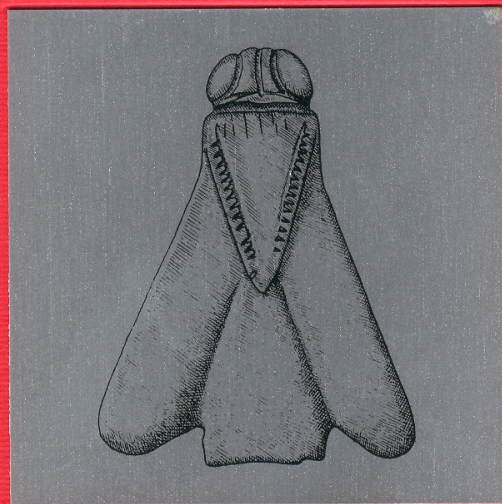
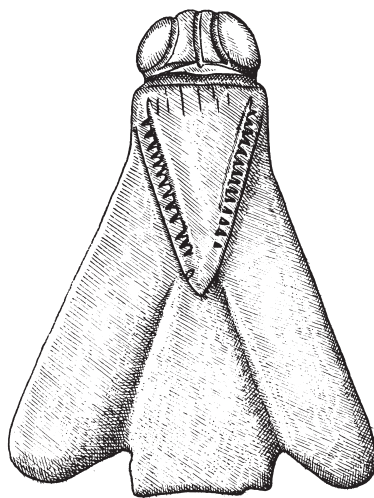

Vladimir Sokol

Rimski metal s Kuzelina

Vladimir Sokol

Rimski metal s Kuzelina
(iskapanja 1990. - 1997.)

ROMAN METALWORK FROM KUZELIN

MUZEJ PRIGORJA
SESVETE ZAGREB
1998.

SADRŽAJ **CONTENTS**

UVOD	5
RIMSKI METAL S KUZELINA CROMAN METALWORK FROM KUZELIN	7
LITERATURA.....	19
KATALOG	20

IZLOŽBA/EXHIBITION

Autor / Author

Vladimir Sokol

Tehnička izvedba / Technical realization

Dubravka Habuš Skendžić

Irena Petrinc

Fotografije / Photographs

Vladimir Sokol

KATALOG/CATALOGUE

Nakladnik / Publisher

Muzej Prigorja, Sesvete-Zagreb

Za nakladnika / For the publisher

Vladimir Sokol

Urednik / Editor - Tekst / Text

Vladimir Sokol

Restauracija metala / Restoration of metal

Nikola Ehrlich

Crteži / Drawings

Irena Petrinc

Fotografije / Photographs

Dragan Pelić

Atribucije novca / Coins attributions

Edgar Fabry

Lektor / Language advisor

Tihomira Mršić

Prijevod / Translation

Krsto Mažuranić

Oblikovanje kataloga / Catalogue design

Krešimir Bauer

Istraživač / Reseacher

Vladimir Sokol

Tisak / Print

InArt

Tiskanje kataloga i realizaciju izložbe financijski je podržao:

Financial aid for printing the catalogue and mounting the exhibition was granted by:

Gradski ured za kulturu, Zagreb

City Office for Culture, Zagreb

UVOD

Do otkrića i iskapanja arheološkog lokaliteta Kuzelin kod Donje Glavnice došlo je sredinom i u drugoj polovici sedamdesetih godina. Najprije sondažni, a zatim sustavni zaštitno-istraživački radovi započeli su 1981. godine i traju sve do danas. Ti raniji rezultati o antičkim i kasnoantičkim slojevima većim su dijelom izlagani na izložbama: Koprivnica-Varaždin-Zagreb 1986-1987. pod imenom "40 godina arheoloških istraživanja sjeverozapadne Hrvatske", Sesvete-Bjelovar-Koprivnica 1987. "Iz arheološke i starije prošlosti Zagreba - Sesvetskog prigorja", te u Zagrebu 1994. godine, u povodu 900. obljetnice grada i biskupije: "Zagreb prije Zagreba". Zatim, referirani su na različitim domaćim i međunarodnim skupovima: u Zagrebu 1992., Regensburgu 1993., Ajdovščini 1994., Splitu 1994., Lendavi 1995., te objavljivani u nizu rasprava od 1986. godine. Značaj i opseg nalaza kompatibilan s najnovijim rezultatima susjednih zemalja (kao npr. Slovenije i Austrije) sugerirao je da se, prije pristupa monografskoj obradi i ekspoziciji, nastavi s nizom pripremnih specijalističkih izložbi izlaganja građe, pa time i upoznavanja hrvatske javnosti s tim nalazištem. U tom smislu ovom izložbom želi se predstaviti novije razdoblje od 1990. do 1997. godine s najvećim dijelom još neobjavljenim nalazima metalnih artefakata "*artes minores*". Manji dio predmeta iz prethodnog je razdoblja, no isto tako pretežno neobjavljen, a svojom funkcijom i formom nadopunjuje koncepciju izložbe i bit će zanimljiv i manje stručnom promatraču. Za građane Zagreba bit će također zanimljivo znati da je Kuzelin danas najkompleksniji arheološki lokalitet na području grada, kojega se trajanje prostire kroz blizu 5000 godina, što je značajno za sada nove spoznaje "uz početke stvaranja Zagreba". Naposljetku, atribucija i datiranje nekih nalaza još uvijek imaju preliminarni karakter. Neki predmeti izišli su iz zemlje tek prije pola godine te će možda biti moguće druge interpretacije. Velik je broj stručnjaka i kolega sudjelovao u ovom projektu, ili je posjetio lokalitet u tijeku istraživanja kroz protekli niz godina pa se svima srdačno zahvaljujem; mojoj ekipi iz D. Glavnice i Moravča, a posebno Pavi Vojvodi, koji je sudjelovao u samim, za mene veoma bitnim, počecima i kasnije, te Slavku Ciglencečkom, na nepromijenjenoj podršci i prijateljskoj konstanti svih ovih godina.

prof. Vladimir Sokol

INTRODUCTION

The archaeological site of Kuzelin near Donja Glavnica was discovered in mid-seventies. First probings, and systematic protective and examination excavations, commenced in 1981, and continue to the present days. Most early discoveries in the Antic and Late Antic strata were exhibited as "40 Years of Archaeological Examination in Northwestern Croatia" at Koprivnica, Varačdin, and Zagreb in 1986-1987; then as "Archaeological and Older Past of Zagreb and Sesvete Prigorje" at Sesvete, Bjelovar, and Koprivnica in 1987; also, as "Zagreb Before Zagreb" in celebration of the 900th anniversary of the Town and the See in 1994. Papers describing the site were published since 1986, and presented at home and international symposiums: Zagreb, 1992; Regensburg, 1993; Ajdovščina, 1994; Split, 1994; and Lendava, 1995. The importance and scope of discoveries, quite comparable to the most recent results in neighbouring countries — e.g. Slovenia and Austria — suggested that a series of introductory specialised exhibitions need be presented to the Croatian public before undertaking a complete monographic interpretation and exposition. In this vein, the present exhibition is meant to introduce the result of the latest work at the site in 1990-1997, putting at display so far unpublished finds of metal artifacts, the "*artes minores*". A certain number of small objects was found earlier, but being so far unpublished, as well as complementary in function and form to the main body, they may be attractive to the inexperienced eyes. Citizens of Zagreb will find it interesting, no doubt, that Kuzelin is the most complex archaeological site in the metropolitan area, and that 5000 of its duration represents an important item in the new, as of recently, comprehending the "beginnings of Zagreb". It should be noted, however, that some finds came into the light of day no earlier than six months ago, so their attribution and dating is but preliminary and tentative. Many expert colleagues gave their fair share in this project, or but visited the site with kind disposition during work there these many years, for which I thank them most heartily, also my diligent team in Donja Glavnica and Moravče, and especially Pavo Vojvoda who was there at the very beginnings, so crucial for me, and later; and of course, Slavko Ciglencečki with his staunch support and unwavering friendship all these years.

RIMSKI METAL S KUZELINA (iskapanja 1990. - 1997.)

Višeslojni arheološki lokalitet smješten na brijegu Kuzelin iznad Donje Glavnice sjeverno od Sesveta* kontinuirano je naseljavan u mnogim stoljećima, ali i tisućljećima. Više je od pet tisuća godina kako se prva ljudska stopa zaustavila na njemu: već od bakrenog doba, eneolita, u 4-3. tisućljeću pr. K., te preko kasnog brončanog doba, tzv. "kulture žarnih polja" 1000. (900.) - 700. godine pr. K., s prijelazom u starije željezno doba, halštat, zatim preko mlađeg željeznog doba, keltskolatenskog, u II. i I. stoljeću pr. K., pa sve do klasičnog antičkog u II-III. stoljeću, kasnoantičkog u IV-V. stoljeću, i doba seobe naroda u 2. polovici VI. stoljeća. Isto tako, u neposrednoj blizini Kuzelina, u njegovu podnožju, u mjestima Blaguša, Donja Glavnica i Moravče, također se nalazi više ubiciranih i istraživanih arheoloških lokaliteta od prapovijesti do rimskog (brojne *villae rusticae*) i kasnosrednjovjekovnog vremena. Istražujući uz to sustav naseljavanja medvedničkog brdsko-prigorskog prostora tijekom dugih povijesnih razdoblja, mogli smo utvrditi činjenicu da se sva središta dokumentima potvrđenih srednjovjekovnih naselja u tom prostoru, te sve srednjovjekovne župne i filijalne crkve između Čučerja i Zeline (i dalje), nalaze na koti od ± 200 m nadmorske visine, kao i da se u svim tim naseljima (dvanaestak) nalaze antičke *villae rusticae* također na istoj koti. Susretne li se tijekom istraživanja terena bilo koji od tih elemenata, otkrit će se i ostala dva (!). Zašto je to tako, kada ispred i iza tih sela nalazimo jednako vrijedne prostore za naseljavanje? Jedan od vrlo značajnih razloga svakako su mikroklimatske osobine kraja: u jesen, zimu i proljeće magla iz ravnice uspinje se do početka rečenih mjesta, a dalje u selu sja sunce; nadalje, padanje kiše u to doba može se pratiti do završetka naselja, a dalje pada gusti snijeg (vlastita redovita zapažanja u proteklih 25 godina), itd. (Sokol 1997, popis lokaliteta). Sličan sustav čini se da postoji npr. u slavonskobrodskom prigorju, a za druga bi trebalo provesti dodatna istraživanja. Ako bi se takva organizacija, po "pravilu ± 200 m nadmorske visine", mogla smjestiti u još starije vrijeme, onda bismo i prapovijesna naselja predrimskih slojeva gradišta Kuzelina mogli hipotetički tražiti u središtima prigorskih naselja. O svemu tome ranije je više puta pisano ili referirano na domaćim i međunarodnim znanstvenim

ROMAN METALWORK FROM KUZELIN

The multistratum archaeological locality on the hill Kuzelin over Donja Glavnica north of Sesvete* has been continually inhabited through millenia. It has been more than 5000 years since the first human foot stepped on it in the Copper Age (Eneolithic) in the IV-III Millennium B.C. Human presence was there also in the Late Bronze Age (the urn field culture) in 1000 (900) - 700 B.C. and the Early Iron Age (the Hallstatt), then in the Late Iron Age (the Celtic La Tène) in the II and I Centuries B.C., as well as in the Classical Antic in the II and III Centuries A.D., Late Antic in the IV and V Centuries, and during the Great Migrations in the 2nd half of the VI Century. In the immediate vicinity of Kuzelin, at the villages of Blaguša, Donja Glavnica, and Moravče at its foot, there are also numerous located and examined archaeological sites from ancient to the Roman (many *villae rusticae*) and Late Mediaeval times. The study of the habitation practice in Mount Medvednica mountain and foothill areas demonstrated that all documented Mediaeval settlements there, as well as all parish and chapter churches between Čučerje and Sv. Ivan Zelina (and beyond), are situated at the elevation of ± 200 metres above sea. *Antic villae rusticae* in each of those dozen settlements were also built at the same elevation. If any one of the three elements is discovered at a site, so shall the other two (!). Why is it so, if equally valuable settling spots can be found in the front of, and behind, these villages? Surely, the local microclimatic peculiarities played an important role: the fog from the plains climbs uphill up to the lower village limits; further up, in the village itself, the Sun shines unhindered. Also, often enough, when up to the higher village limits it rains, further uphill it snows! (author's personal observation during the last 25 years; list of localities, Sokol 1997). A similar phenomenon seems to exist in the hills of the Slavonski Brod area; localities elsewhere need to be investigated. If such climatic "200 m limit" existed in ancient times, it can be supposed that prehistoric remains could be found within foothill villages. Papers were written on the subject, and reports were given at symposiums and congresses (Sokol, 1981, 1986, 1994a, 1994b, 1996a, 1996b). We shall be interested here mainly in the most recent periods in the history of this complex site:

skupovima i kongresima (Sokol 1981, 1986, 1994a, 1994b, 1996a, 1996b). Nas će ovdje najviše zanimati posljednje doba razvoja života na tom složenom nalazištu: rimsko doba i doba seobe naroda u vremenu od II. do VI. stoljeća. Početna terenska rekognosciranja pa kasnija sondiranja i opsežna istraživanja započela su još 1975. godine te s manjim prekidima traju sve do danas. Taj kasnoantički vojnorefugijalni kompleks, već u srednjem vijeku nazvan "stari poganski grad" (*castrum antiquum Paganorum*, 1328., CD III), nije doživio svoju feudalnu obnovu te je zahvaljujući tomu, osim nešto manjih recentnih poljoprivrednih radova, ostao netaknut sve do modernog vremena.

Rimski i kasnoantički kastrum na brijegu Kuzelinu nalazi se na uzvisini od 511 m apsolutne visine nad morem. Katastarski pripada mjestu D. Glavnica a nalazi se na istočnoj strani Zagreba, u blizini prijevoja Laz, između Prigorja i Zagorja, između Kašine i Marije Bistrice. Nakon ukidanja Noričkog Kraljevstva, pod protektoratom Rimske Države potkraj I. stoljeća prije Krista, te kraćeg vremena Tiberijevih vojnih operacija, sa sjedištem u Ptuju i Sisku, protiv ilirskih ustanika u prvom desetljeću nove ere (Pinterović 1978, 32-33) cestama koje su prolazile oko Kuzelina, u sljedeća dva stoljeća, na njemu će zavladati duboki mir. Nastupa "pax Romana", veliko doba Rima. Nastaju stotine novih gradova, bezbrojne komunikacije, izvan svih ranijih tradicionalnih pravaca ispresijecaju Imperij, mnogobrojne *villae rusticae* prekrivaju posve nove i dotad netaknute prostore, velike luke grade se na morima i riječnim tokovima, pa tako i na Savi; Carstvo se širi. Kuzelin gotovo dva stoljeća ne sudjeluje u aktualnim zbivanjima. Arheološki nalazi iz toga vremena posve izostaju. Iznenada, taj mir je doveden u pitanje: germanski Quadi i Markomani ugrožavaju sjeverne provincije, pa tako i Panoniju. Kuzelin, ponovo kao nekad, postaje posljednje utočište ugroženih i napadnutih. U to vrijeme već su izgrađeni stambeno-gospodarski i termalni kompleksi ladanjskih vila u njegovu podnožju u današnjoj Blaguši (jedna), D. Glavnici (dvije, jedna s termalnim sklopom) i Moravču (dvije). Također u drugoj "liniji" naselja, u krugu od osam kilometara, ubicirano je ili pretpostavljeno još desetak drugih ladanjsko-gospodarskih objekata (karta 1). Ta značajna infrastruktura financirala je, da tako kažemo, prvu "modernu" obnovu Kuzelina koncem II. stoljeća. Takva ciklička obnavljanja i djelomična, vjerojatno nikada potpuna napuštanja, uvjetovana isključivo ratnom opasnošću, ponavljala su se stoljećima. Na našem istraživanom kastrumu (Karta 2) to se tijekom antike, čini se, dogodilo čak četiri puta, što smo odredili kao faze trajanja života na njemu.

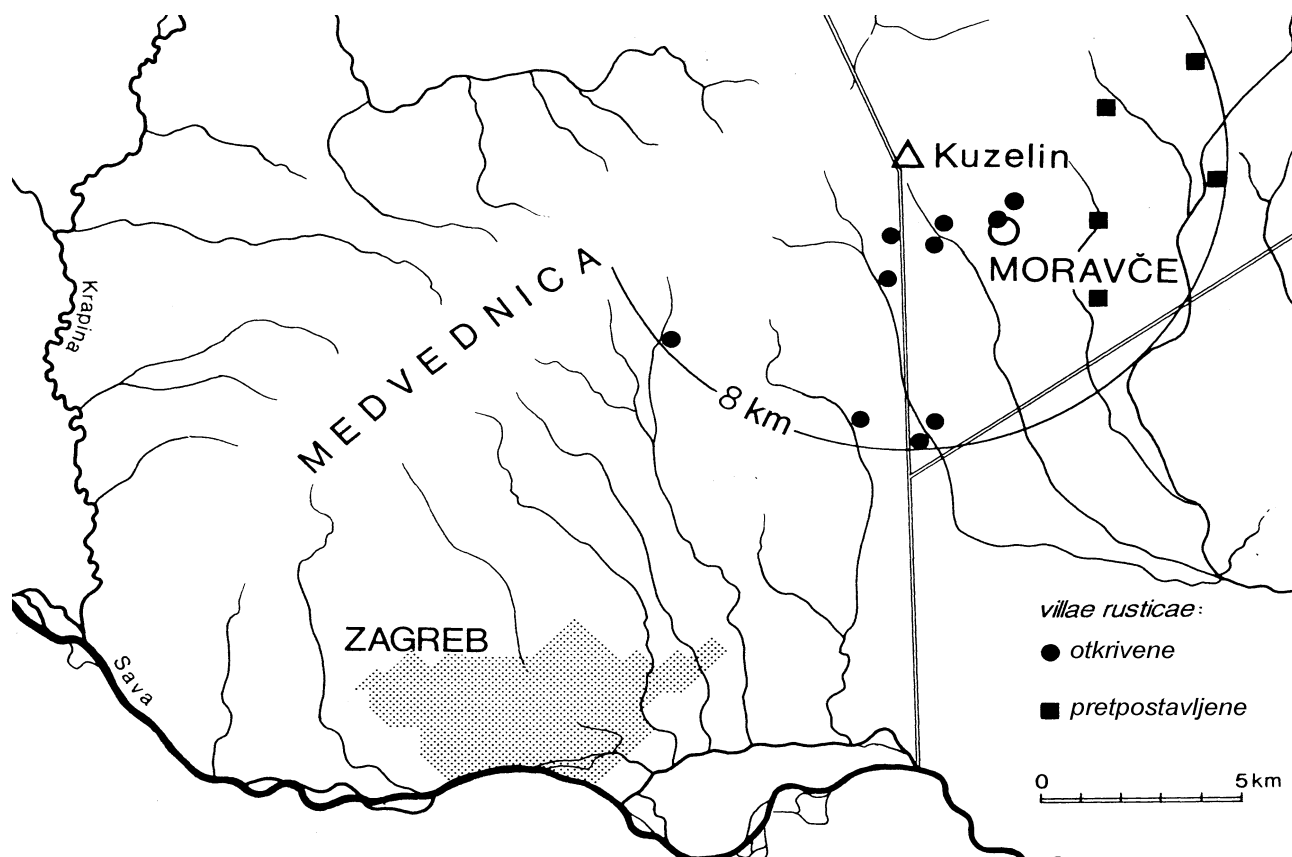
the Roman and the Great Migrations, in the III through VI Centuries. Introductory field recognoscings, and later extensive examinations, were started in 1975, and work on the site has been in progress intermittently till the present. This Late Antic military refuge, called "the old pagan town" (*castrum antiquum paganorum*, 1328, CD III) never underwent a feudal restoration and so, apart from recent minor agricultural interference, remained intact till the modern times.

The Roman and Late Antic castrum is situated on the hill Kuzelin at the elevation of 511 m.

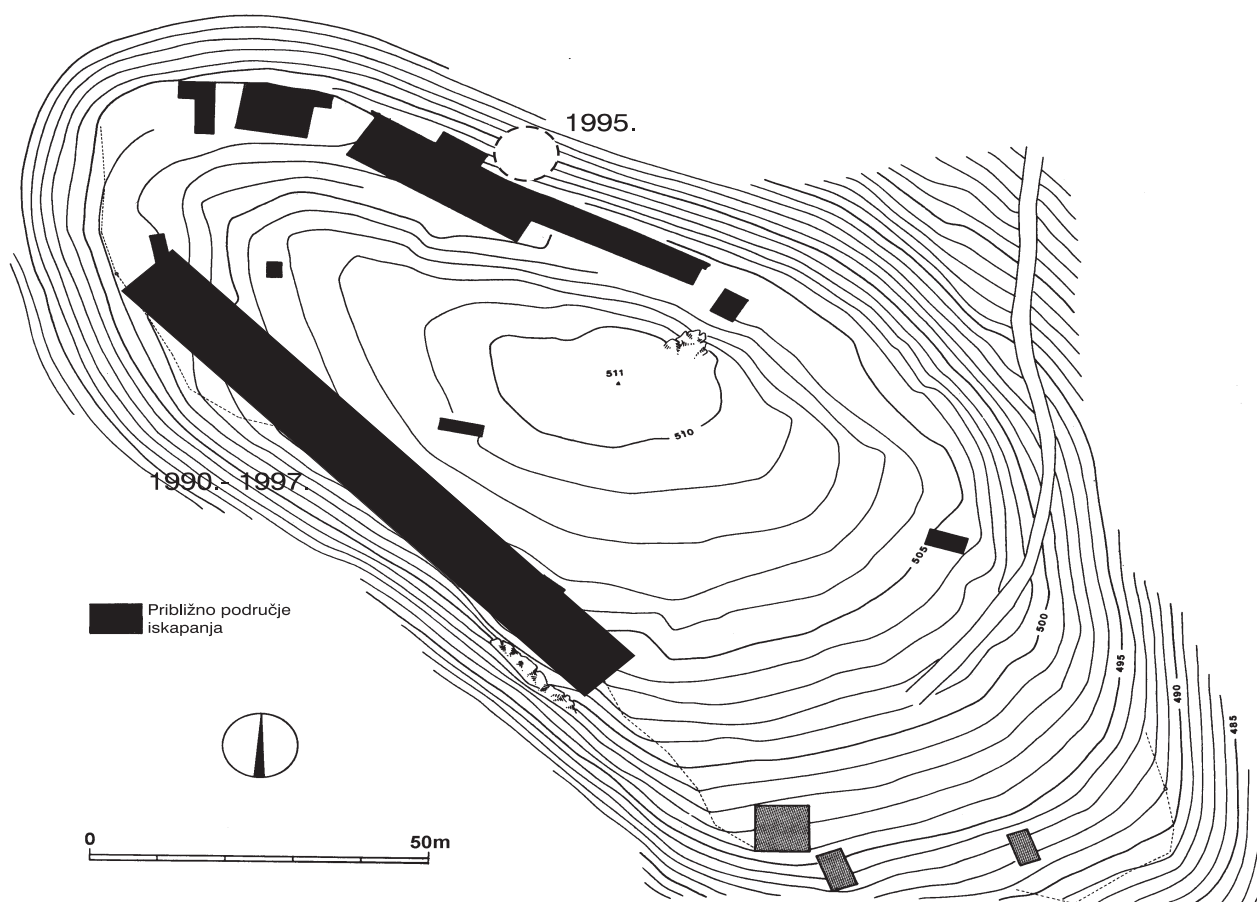
Cadastrally, it belongs to the village of Donja Glavnica to the east of Zagreb near the Laz Pass between Kašina and Marija Bistrica, which connects the regions of Prigorje and Zagorje. After the termination of the Noric kingdom under Roman protectorate at the close of the I Century B.C., and the brief period of Emperor Tiberius' military activity against the Illyrian insurrection in the first decade A.D. (Pinterović 1978, 32-33), launched from Poetovio (Ptuj) and Siscia (Sisak) along the roads around Kuzelin, the next two centuries were entirely tranquil under the *pax Romana*.

The grand era of Rome saw hundreds of new towns built everywhere, countless roads beside traditional lines criss-crossed the ever expanding Empire, new big ports dotted seas and rivers — the river Sava was no exception.

Kuzelin went untouched by these activities for almost two centuries; archaeological remains from that time are totally lacking. Then suddenly, peace was shattered: northern provinces, including Pannonia, came under peril from Germanic Quadi and Markomanni. Kuzelin resumes its earlier role of the last refuge. At the time, *villae rusticae* had been built at its foot: one at today's Blaguša, two at Moravče, and two (one of which with thermal facilities) at Donja Glavnica. In the wider perimeter of eight kilometres there are located or presumed ten more rural estates (map 1). This remarkable infrastructure financed, so to speak, the first "modern" restoration of Kuzelin at the close of the II Century. Such cyclic restorations and partial, probably never complete, desertions, caused by wartime perils, went on through centuries. In Antic times, it seemingly happened four times at our examined castrum, and we defined four phases of habitation there.

Karta 1 (Arh. vest. 45, 1994.)

Karta 2 (Arh. vest. 45, 1994.)

KUZELIN - I. F A Z A

Za utvrđivanje I. povijesnodobne FAZE izgradnje Kuzelina, sada kao rimskoga kastruma, najrelevantniji su numizmatički nalazi. Sam kulturni sloj vrlo je tanak i teško ga je razlučiti od kasnijih. To su nalazi novca: 3 primjerka aseva i 1 dupondija Faustine Starije (138-161.) prilično dobro očuvana, te as i posebno jedan dupondij Faustine Mlađe izuzetne, kovnički nove kvalitete, s tankom prozirnom plemenitom patinom. On nije mogao biti dugo u optjecaju prije no što je dospio u zemlju. Uz ove pronađeno je i 5-6 aseva Trajana-Hadrijana, gotovo nečitljivih od istrošenosti u kolanju, što govori u prilog mogućnosti da su i oni dospjeli u zemlju posljednjih desetljeća II. stoljeća. Tu skupinu završava nalaz srebrnog novca Septimija Severa (193-211.), s prijelaza II/III. stoljeća, srednje očuvanosti. Ovo vrijeme određuje još i nalaz (Sokol 1986, 130/163) tipološki definirane snažno profilirane fibule, bez pripadajuće igle (Koščević 1980, 21, XII/86). Ukratko, prva velika obnova Kuzelina u rimsko doba započela je državnim obrambenim aktivnostima koje su provedene u doba Marka Aurelija iza 166. godine. Njegov prelazak Dunava (Maškin 1968, 402-403) slomio je invazijske aktivnosti Quada i Markomana sjeverno od limesa, i sve je ubrzo vraćeno u svoje tokove; barem za jedno stoljeće.

REFERENTNI LOKALITET: - Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35 km S/I, istraživanja urbane zone 1953-1990. (cca 7000 m²); I. FAZA: I-II. stoljeće; brojni nalazi autohtone i importirane keramike, staklo, novac - sloj rušenja arhitekture pripisan je markomanskim ratovima (Vikić, Gorenc 1980, 18-21).

KUZELIN - II. F A Z A

Sljedeća, II. FAZA obnove utvrde na Kuzelinu započinje krupnim događajima u 2. polovici III. stoljeća. Velike mase barbara, posebno Gota, nagomilale su se na sjeveroistočnim granicama Imperija. Sloj obnove sada je puno veći, a život na njemu održavan u nešto dužem razdoblju. Ovoga puta, uz numizmatiku, javljaju se i drugi elementi materijalne kulture: keramički nalazi, ostaci nastamba, utilitarni metalni predmeti. Serija nalaza novca, uglavnom tipa antoninijana, započinje s Galijenom (253-268.) i suprugom mu Saloninom koji su bili relativno brojni, zatim novcem Klaudija II. Gotskog (268-270.) i Aurelijana (270-275.), koji je također dosta brojan, sveukupno puno brojnijim od nalaza novca iz prethodne I. FAZE. Iza toga ponovno nastupa stanovit prekid u

KUZELIN – First Phase

In defining the FIRST PHASE in the development of Kuzelin as a Roman castrum, the most relevant are the numismatical finds. This stratum is very thin and hardly discernible from the later ones. The following coinage was found: three asses and one dupondium of Faustina Senior (138-161), all four well preserved, and one dupondium of Faustina Junior. The fifth coin is of exquisite, new mintage quality with a thin, transparent precious patina. It could not have been long in circulation before being lost in the soil. Further, a half dozen asses of Trajan-Hadrian which are so worn down by use that they could have also been deposited in the last decades of the II Century. The group is completed with silver coinage of Septimus Severus (193-211) of medium preservation. The time is also dated by the tipologically defined fibula with the pin missing (Koščević 1980, 21, XII/86). In summation, the first big restoration of Kuzelin in Roman times opened by the state defence activities under Marcus Aurelius after 166 A.D. His crossing the Danube (Maškin 1968, 402-403) broke the Quadi and Markomanni incursions north of the Limes and put things back to normal; for a century, at least.

REFERENCE LOCALITY: Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35 km NE, examinations of the urban zone 1953-1990 (approx. 7000 m²); FIRST PHASE: I-II Century; many finds of autochthonous and imported ceramics, glassware, coinage — the layer of demolished architecture ascribed to Markomanni wars (Vikić, Gorenc 1980, 18-21).

KUZELIN – Second Phase

The next, SECOND PHASE in rebuilding Kuzelin started with the momentous events in the 2nd half of the III Century. Huge barbarian horde, especially Goths, massed on the north-eastern borders of the Empire. This stratum is much thicker, as habitation lasted longer. Pieces of material culture other than coinage appear here: ceramics, remains of dwellings, metal utilities. The series of coinage finds, mainly of the antoninianus type and much more numerous than those from the FIRST PHASE, includes Gallienus (253-268) and his wife Salonina, Claudius II the Goth (268-270), and Aurelian (270-275). Then there is a certain chronological break in circulation/finding of money. Probably at the time, on the southern side of the upper defence plateau, two discovered dwellings with floors of square brick had been built. Here some extremely rare specimens of fine ceramic with symmetrical waveline between regularly incised lines, relieved goblets on stems of hard-burned clay, and the only ever

kolanju/nalazima novca. U tom vremenu, na strani okrenutoj jugu gornjeg obrambenog platoa, najvjerojatnije nastaju dva otkrivena stambena objekta s podovima od kvadratne opeke. Tu su nađeni izuzetno rijetki primjerci ulomaka fine keramike sa simetričnom valovnicom između pravilnih urezanih linija, reljefnih kupa na nozi od tvrdopečene gline, te obične i reljefne *terrae sigillatae* jedine do sada uopće pronađene. U četiri istraživane ladanjske kuće (D. Glavnica 2; Moravče 2) slična je situacija: nalazi *terrae sigillatae* vrlo su rijetki (Sokol 1986, 112/1, 2). Vremenu 2. polovice III. stoljeća pripada nalaz dobro sačuvane koljenaste fibule s finom plemenitom patinom i urezanim kružnim ukrasom na "štitu" (Koščević 1980, 27-28, XXIV/191), srebrnog prstena s gemom i znakom "IH", a također i jedne dugo rabljene lukovičaste reparirane fibule (zamijenjena izgubljena lukovica drugom ponešto različitom) s prijelaza III/IV. stoljeće (Pröttel 1988, 372/TYP 2B). Obje fibule također su otkrivene na jugozapadnoj strani kastruma, a u blizini spomenutih podnica od opeka (Sokol 1986, Sl. 79/125). Može se dakle smatrati da u posljednjoj trećini III. stoljeća dolazi do druge obnove na tom strateškom visu od 511 m, više na južnoj polovici platoa, a na razmeđu današnjih dvaju sjeverozapadnih hrvatskih povijesnih prostora: Posavine s dolinom rijeke Save i Prigorjem, te Hrvatskim Zagorjem.

Nakog ovog, vojno nesigurnog vremena, slijedi možda jedna kratka međufaza početkom IV. stoljeća, s tek nekoliko nalaza Maksencijeva (307-312.) i Licinijeva (308-324.) novca, bez zasad drugih posebno izdvojenih nalaza.

REFERENTNI LOKALITET: - Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35km S/I, istraživanja urbane zone 1953-1990. (cca 7000 m²); II. FAZA: kraj II. stoljeća - 2. polovica III. stoljeća; obnova kapitolija i foruma, zatim sloj rušenja pripisan upadima Gota u 2. polovici III. stoljeća (Vikić, Gorenc 1980, 12, 15).

KUZELIN - III. FAZA

Glavna III. FAZA kasnoantičkog naseljenja Kuzelina bogato je dokumentirana nalazima zadnje trećine IV. i prve četvrtine V. stoljeća. Nju započinje bogata serija novca careva Valentinijana I, Valensa, Valentinijana II., Gracijana, Teodozija, Arkadija i Honorija iz razdoblja 365-423. godina, kao i više nalaza posve malih izlizanih novčića iz prve polovice V. stoljeća. Statistička numizmatička analiza pokazuje da više od 2/3 nalaza rimskog novca na Kuzelinu pripada navedenom vremenu. Neki od tih primjeraka gotovo su kovničke kvalitete, no većina je, što optjecajem što utjecajem

plain and relieved *terrae sigillatae* were found. In four villae rusticae (two each in Donja Glavnica and Moravče finds of *terra sigillata* are also extremely rare (Sokol 1986, 112/1, 2). The finds of a well-preserved knee-jointed fibula with fine precious patina and notched decoration on the "shield" (Koščević 1980, 27-28, XXIV/191), a silver signet ring and the hallmark IH, and a well-worn from use and repaired bulbed fibula (the missing bulb replaced with a non-matching other one) from III/IV Century (Pröttel 1988, 372/TYP 2B) also belong to the 2nd half of the III Century. Both fibulae were also found on the south-western side of the castrum, near the brick floor mentioned above (Sokol 1986, Sl. 79/125). It can therefore be presumed that in the last third of the III Century the second restoration took place, predominantly at the southern half of the plateau, on this strategic 511 m high hill between two north-western Croatian regions — Posavina with the river Sava and Prigorje, and Hrvatsko Zagorje.

After this militarily very unsafe time there follows a possible short intermediate period at the beginning of the IV Century with only several finds of Maxentius' (307-312) coins, with so far no other notable finds.

REFERENCE LOCALITY: Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35 km NE, examinations of the urban zone 1953-1990; SECOND PHASE: the end of the II, 2nd half of the III Centuries; restoration of the capitulum and forum, then a stratum of demolition ascribed to Gothic raids in the 2nd half of the III Century (Vikić, Gorenc 1980, 12, 15).

KUZELIN — Third Phase

The main, THIRD PHASE of Late Antic habitation at Kuzelin, is amply documented by the finds from the last third of the IV, and first third of the V Centuries. Many coins of Emperors Valentinian I Valens, Valentinian II, Gratian, Theodosius, Arcadius, and Honorius from 365-423, as well as a number of quite small worn-out coins from the 1st half of the V Century comprise what statistical numismatic analysis shows to be two thirds of all Roman coinage found at Kuzelin. Some of those are almost of mint quality, though most are poorly preserved either due to long circulation, or to flow of time. Of note is a faulted coin, i.e., a one with obverse with no reverse or rather, with negative obverse instead of the proper reverse, which is a numismatic rarity.

In this THIRD, main PHASE the fortification underwent remarkable changes in its defensive role: formerly a merely local defensive construction with a presumably timber rampart, it became a regional fort with a garrison at a very important

vremena, dosta loše ušćuvana. Pronađen je i primjerak novca s greškom, otkovan samo s aversom bez reversa, odnosno negativom aversa na drugoj strani, što predstavlja numizmatičku rijetkost. U toj trećoj, glavnoj fazi naseljavanja, dolazi do značajnih promjena u njegovoj obrambenoj funkciji: od relativno lokalnog obrambenog objekta, čini se drvenih bedema, on postaje regionalna utvrda s vojničkom posadom na vrlo značajnoj interprovincijskoj komunikaciji sjever-jug Imperija. Nalaz miljokaza Maksimina Tračana iz oko 236. godine, južno od Kuzelina, na ubiciranoj trasi ceste za Andautoniju, na južnoj obali Save ispod Sesveta, svjedoči o putnom pravcu prema Sisciji, i dalje prema Saloni (Klemenc 1938, 108). Sjeverni pravac prema Petoviju i dalje Karnuntumu (ist. od Beča) sasvim je određen; to je ujedno i najkraći put kojim je Dioklecijan iz rezidencije u Spalatu kraj Salone, početkom IV. stoljeća (307. g.), mogao ići na svoj poznati sastanak s tetrarsima u Karnuntum (Ferrero 1922., 62). Čini se da je upravo koncem istog stoljeća, ili najkasnije početkom V., na Kuzelinu instalirana stalna vojnička postrojba za nadzor ove komunikacije, tada već možda jedne od najznačajnijih ili najznačajnije žile kucavice osi jug-sjever između Mediterana i Podunavlja. Sa zapadne strane te ceste nedavno je otkriven nov lokalitet na uzvisini Tepčina Špica (604 m), kojega srušena struktura zida s velikim ulomcima u žbuci pomiješane opeke možda govori o njegovoj gradnji u kasnoj antici, gradnji, radi komada opeka, izvedenoj u velikoj žurbi, jer ona povlači vlagu i vapno se brže steže (Sokol 1996a, 45). O tomu će više moći reći buduća arheološka iskapanja. Moguća izgradnja novog kastruma sa zapadne strane prijevoja Laz preko Medvednice, kojemu je Kuzelin na istoku, govorila bi o dodatnom osiguranju spomenutog pravca i njegovu naglo povećanom strateškom značenju, nakon što je sustav limesa u 1. polovici V. stoljeća na Istoku bio doveden u pitanje. Svjedočanstva tim značajnim događajima za budućnost Carstva jesu nalaz rimske časničke pojasne kopče (Sokol 1994a, Taf. 1/16) kao i više drugih dijelova vojničkih pojasnih garnitura (isto, Taf. 1/6-11, 13-16; Sokol 1994b, br. 385-389, 395), od kojih su neke i reparirane, kao što je to gornja časnička kopča bila dva puta. Te vanjske znakove vojničke hijerarhije i druge opreme prate brojni nalazi oružja: bojne sjekire, bojni noževi, deltoidni punokovinski vrhovi strijela i sulica, vrh ortbanda nekog dužeg sječiva, okruglo riječno kamenje za pračku itd. (isto, Taf. 2/1-6; Sokol 1986, Sl.79/151; Sokol 1994b, br. 390, 392, 393; Sokol 1997, Pl. 1/1-5).

Militarizaciju ovoga prvobitno refugija-zbježišta u IV. stoljeću prate opsežni fortifikacijski radovi. Na

Imperial inter-province North-South communication. The Maximinus the Thracian's milestone from approx. 236 A.D. found south of Kuzelin on the ubicated road to Andautonia on the southern bank of Sava downstream of Sesvete demonstrates a road toward Siscia and further on, toward Salona (Klemenc 1938, 108). The northern road toward Poetovio and Carnuntum (east of Vienna) is quite certain; it was the shortest way for Diocletian to travel from his residence at Spalato near Salona to his well-known meeting with tetrarches at Carnuntum in 307 A.D. (Ferrero1922, 62). It appears that indeed at the close of the IV Century, or no later than the beginning of the V, a military unit was positioned at Kuzelin, with the job of securing what was even at that time one of the main, possibly even the most important, south-north arteries between the Mediterranean and the Danube. Recently a new site was discovered on the western side of the road, on the hill Tepčina Špica (elevation 604 m), where the structure of the collapsed wall of mortar with ingrained big brick fragments indicates that it may have been erected in Late Antic in a great hurry, for bricks draw moisture making the plaster harden faster (Sokol 1996a, 45). Future excavations should tell us more. Possible erection of a new castrum on the western side of the Laz Pass over Mount Medvednica with Kuzelin on the opposite side, may indicate the intention to further secure the road which rapidly gained strategical importance after the Limes came under peril in the East in the 1st half of the V Century. A testimony to the fact of such great import for the future of the Empire may be the find of a Roman officer's belt buckle (Sokol 1994a, Taf. 1/16) and various other parts of military belt sets (ibid., Taf. 1/6-11, 13-16; Sokol 1994b, Item No. 385-389, 395), some of which had been repaired — the above officer's buckle even twice. These signs of military hierarchy are accompanied by many finds of various weaponry: war axes, knives, deltoidal solid-metal arrow and spear points, a tip of the sheath of a longer blade, round riverbed slingshot stones, etc. (Sokol 1994a, Taf. 2/1-6; Sokol 1986, Fig. 79/151; Sokol 1994b, Item No. 390, 392, 393; Sokol 1997, Pl. 1/1-5). Militarisation of this earlier refuge is accompanied by extensive fortifying construction in the IV Century. At the eastern, lower access half of the castrum ellipse a stone defensive wall approximately 200 m long was erected in the last third of that century. At the south-western side, over the big cliff, a defensive palisade was set. The eastern masonry line was built exactly at the junction of the plateau and the slope of the hill where no defensive towers were discovered; neither the examination of the inner side disclosed their existence. There are no

istočnoj, nižoj pristupnoj polovici elipse kastruma podiže se tijekom posljednje trećine toga stoljeća kameni obrambeni zid u dužini od cca 200 m. Na jugozapadnoj strani iznad velike stjenovite strme padine, postavljena je palisadna obrambena linija. Istočna zidana linija građena je točno na spoju platoa i padine brijega, a na njoj nisu otkrivene obrambene kule; arheološka istraživanja s unutrašnje strane također nisu potvrdila njihovo postojanje, dok o mogućim drvenim kulama također zasad nema pokazatelja. U srednjoj trećini kastruma neposredno uza zid, a između podnih ostataka dviju kuća, tijekom istraživanja otkriven je usamljeni ukop odrasle žene s nakitnom opremom od dviju naušnica, četiri narukvice na lijevoj ruci, novca cara Valensa uz lijevo rame, te keramičke posude (Sokol 1994, Abb. 4/1-6). Ovaj jedinstveni ukop unutar gradskog areala govorio bi o neposrednoj vanjskoj opasnosti, s ozirom na poznatu carsku zabranu pokapanja unutar naseljenih mjesta. O tim tragičnim ratnim zbivanjima u Panoniji koncem IV. stoljeća rječito govori pismo sv. Jeronima: "Dvadeset je godina, i više, da se od Carigrada do Julijskih planina svaki dan prolijeva rimska krv. Got, Sarmat, Kvad, Alan, Huni, Vandali, Markomani pustoše, osvajaju, pljačkaju Skitiju, Traciju, Makedoniju, Dardaniju, Daciju, Tesaliju, Ahaju, Epir, Dalmaciju i **svu Panoniju**." Uredan pokop, te nalazi novca Arkadija i Honorija kao i drugih vrlo malih istrošenih primjeraka iz V. stoljeća govorili bi u prilog mogućnosti da je kastrum na brijegu Kuzelin tada možda bio obranjen. Danas je još uvijek vidljiva trasa rampe pristupnog puta, položena strateški ispravno uz brijeg s desne na lijevu stranu u usponu, kako bi desni bok napadača bez štita bio izložen napadu branitelja s kruništa zida. Na poziciji ulaza u kastrum, s unutrašnje strane u manjoj arheološkoj sondi, nađeno je više nalaza tipološki ujednačenih vrhova strijela. Inače, od tridesetak pronađenih primjeraka otkrivenih po čitavoj površini refugija, gotovo svi pripadaju istom već citiranom tipu: deltoidnog oblika punog kvadratnog presjeka 5-12 cm dužine.

Uz unutrašnju stranu zidanog bedema u dosad istraživanom području otkriven je niz podova stambenih objekata približne osnovice 4x4 metra. Starije podnice bile su izrađene od bijele lijevane vapnene mase sa sitnim agregatom, točno u visini spoja proširenog temelja, odnosno temeljne stope i samog zida. Taj tip podnica dolazio je do unutrašnjeg lica bedema. Druga varijanta podnica na toj istočnoj strani elipse utvrde također je rađena tehnologijom lijevanja vapnene mase sa sitnim agregatom - također riječnim pijeskom, no sada i značajnim dodatkom ujednačeno sitno

indikations of possible wooden towers there as yet, either. In the middle third of the castrum, immediately close to the wall and between the remains of two houses, a single grave was found, of a mature woman with objects of adornment consisting of two ear-rings, four bracelets on the left arm, coinage of Emperor Valens by her left shoulder, and a ceramic vessel (Sokol 1994, Abb. 4/1-6). This singular burial inside the town boundary contrary to the well-known Imperial prohibition of such practice should indicate immediate danger from the outside. These tragic wartime happenings in Pannonia at the close of the IV Century are well described in St. Jeronim's letter: "It has been twenty years and more, that from Constatinople to the Julian mountains the Roman blood is being spilled daily. The Goth, Sarmatian, Quad, Alan, Hun, Vandal, Markoman, do lay waste, conquer, and pillage Scythia, Thrace, Macedonia, Dardania, Dacia, Thessaly, Achaia, Epirus, Dalmatia, and all of Pannonia." The orderly burial, and coinage of Arcadius and Honorius, as well as some well-worn very small pieces from the V Century found elsewhere should indicate that the castrum on the hill Kuzelin may have been defended at that occasion. Even today the access ramp can be discerned, laid as it was, strategically correctly up the slope from the right-hand side to the left, so that the attacker's shieldless right flank may be exposed to the defenders up on the battlement. At the entrance to the castrum, on the inside, a minor archaeological probe disclosed several typologically uniform arrow tips. Anyway, almost all of those found in the whole refuge area belong to the same type mentioned above: deltoid in shape, full square cross-section, 5-12 cm long. Inside the masonry wall a row of dwelling floors, approximately 4x4 m each in area, were found. The older floor bases had been made of white cast lime with fine aggregate, flush with the joining of the widened foundation, i.e. of the foundation foot and the wall. The other variety at the eastern side of the fortification ellipse is also of cast lime with fine aggregate — riverbed sand — but here with ample admixture of ground brick, which gave the mass a reddish-brown hue. This floor base type is detached from the defensive wall for three-quarters of a metre, for safety, which should rate it chronologically younger. No remains of stone or brick walls round the dwellings were found, nor any traces of clay coat or wickerwork, so walls may have been made of squared timber of the type used in Antic buildings discovered at the nearby Aquae lasae (Varaždinske Toplice — Vikić, Gorenc 1973). Preliminary analysis of the material culture and numismatical finds indicates, as yet, no great chronological gap between the two types of floor

mljevene opeke. Tako je čitava masa dobila crvenkasto-smeđu boju. Ovaj tip podnice odmaknut je 3/4 metra od obrambenog zida, očito iz sigurnosnih razloga, što bi ga činilo kronološki mlađim. Ostaci kamenih ili ciglenih zidova oko objekata nisu nađeni, kao ni ostaci glinenog maza ili pletera - to bi ukazivalo na izradu zidnih ploha od tesanih drvenih greda, tipa poput otkrivenih antičkih objekata u obližnjim Varaždinskim Toplicama (*Aquae lassae*; Vikić, Gorenc 1973). Preliminarna analiza materijalne kulture, kao i numizmatičkih nalaza, zasad ne ukazuje na veliku kronološku razliku između spomenutih tipova podnica. Podova kuća od kvadratnih opeka, usprkos velikoj istraženoj površini na ovoj strani kastruma, nije bilo. Jedan primjer takve pojave više nalikuje kulturnom mjestu sa slojevima paljevine, kao uz jednu vilu u Moravču-Drašćici, u podnožju. U otkrivenim elementima arhitekture, ili u reljefu tla, nisu međutim registrirani ostaci vodosprema niti posebnih cisterna za vodu. Čini se da je to osobina kastruma ranijeg nastanka, ili izostanka većeg razvoja vremenski mlađe faze trajanja (Ciglonečki 1987, vidljivo na brojnim opisanim nalazištima).

Ovu treću i najznačajniju fazu života na kastrumu zastupaju brojni nalazi tvarne kulture - "*artes minores*". Uz nalaze spomenutog ženskog ukopa, zabilježeni su i drugi nalazi narukvica, sa završecima u obliku životinjskih protoma ili bez njih, čak s adaptacijama u obliku prstena; zatim više prstenova od srebra, bronce i željeza s gemama ili proširenim glavama; te brončanih lukovičastih fibula raznih veličina (Sokol 1986, Sl. 79/124; isti, 1994c, sl. 151), sve uobičajenih nalaza na nekropolama ili naseljima 2. polovice IV. i 1. četvrtine V. stoljeća (Pröttel 1988; 372/TYP 3-5). Ipak, tu je donekle jedinstven nalaz srebrna fibula u obliku cikade s ostatkom brončane igle. Staklene posude predstavljaju plitke čaše s glatkim stijenkama ili s apliciranim "kapljama" kobaltnoplavog stakla (grupa manjih, ili pojedinačne velike kaplje; Sokol 1994, Taf. 1/17-18) tog prelaznog razdoblja razmeđa dvaju stoljeća. Željezni predmeti, uslijed humusnog tipa tla i razbijenih škrljevastih stijena, te vjerojatno korištene limonitne rudače bogate manganom (do 9%! - Minerali 1979.), kojega su rudišta nedaleko u istom gorju Medvednice, vrlo su dobro očuvani. Većinom im je moguće odrediti namjenu: brave i ključevi, držači za vrata ili drvene poklopce (fiksni i pokretni), veliki klinovi i spojnice različitih oblika i veličina za drvene grede, daske ili kućni namještaj i pribor, željezne alatke poput svrdla za drvo, dlijeta, špice za kamen, šila, igle, pribor za rovašenje u drvu i koži, poljoprivredni alati kao motike,

bases. On this side of the castrum, although a large area was examined, no square brick floors were found except a single one which looks more like a cult spot with layers of burning similar to the one situated near a villa at Moravče-Drašćica at the foot of the hill. Neither in the architectural elements nor on the ground relief were found any remains of water storage nor rainwater cistern. This lack appears to be peculiar with castra of earlier inception, or a consequence of inadequate development in later phase of its existence (Ciglonečki 1987, evident at numerous sites). This THIRD and most important PHASE in castrum's life is represented by many finds of material culture — "*artes minores*". Apart from the woman's grave, finds were noted of bracelets with animal bust endings, even with ring-shaped adaptations, also a number of silver, bronze, and iron signet rings, as well as bronze bulbous fibulae of various sizes (Sokol 1986, Sl. 79/124), all quite ordinary finds at necropolises and settlements in the 2nd half of the IV and the 1st quarter of the V Centuries (Pröttel 1988, 372/TYP 3-5). However, rather singular is the find of a silver cicada-shaped fibula with bronze pin. Glassware is represented by shallow cups with smooth surfaces or with "drops" of cobalt-blue glass (groups of small drops, or single big ones; Sokol 1994, Taf. 1/17-18) expected of the turn of these two centuries. Ironware is well-preserved, thanks to the soil of mixed humus and slate chips, as well that it was probably made from manganese-rich (up to 9 percent! —MINERALI 1979) limonite ore deposited at short distance in Mount Medvednica. Its purpose is in most cases easily discernible: locks and keys, door and cover hinges, big spikes of various shapes and sizes; various tools like augers, chisels, crowbars, awls, needles, wood and leather scorers; also agricultural tools like hoes, snail rings, and a sickle. Of bone objects, there are combs, decorative pins and tablets, knife handles, special awls ("*artes minores*" in: ZAGREB PRIJE ZAGREBA, 1994, catalogue items Kuzelin). A remarkable find of iron parts from a luxury cart, rare in Pannonia was also made (Kiss 1989, 83-85). Ceramic finds are numerous, and analyses show greatest quantity from this period. There are small lead-glazed cups decorated with vertical lines, and elongated lead-glazed jugs, shallow bowls, and platters. Then there are small glazed vessels on stems, jar covers with ingrained calcite beads, simple pots with, and without wavelines, etc. Chronologically important is the find of a jug made of embossed bronze sheet with the attached bottom with a subsequently scored cross, (a similar one at Zbelovska gora: Ciglonečki 1994, Taf. 3/20), and with the repaired neck and missing

prstenovi kosišća, srp. Koštane predmete čine češljevi, ukrasne igle i pločice, drške noževa, posebna šila (*"artes minores"* u: Zagreb prije Zagreba, 1994., kataloške natuknice Kuzelin). Tu su otkriveni nalazi željeznih dijelova luksuznih kola, rijetki u Panoniji (Kiss 1989, 83-85). Keramički nalazi također su vrlo brojni. Analize pokazuju najveću zastupljenost upravo u ovom razdoblju. To su prvenstveno manje čaše s olovnom glazurom i nizovima okomito urezanih crta, te izduženi vrčevi s također olovnom glazurom, isto kao i plitke zdjele i pravi tanjuri. Zatim tu su posudice na nozi s glazurom, poklopci ćupova s pomiješanim zrcima kalcita, jednostavne posude s valovnicom ili bez nje, itd. Kronološki je značajan nalaz vrča od iskucanog brončanog lima s posebnim dnom u koje je naknadno urezan križ (sličan na Zbelovskoj gori: Ciglenečki 1994, Taf. 3/20), te s popravljanim vratnim dijelom, s izgubljenom drškom, istovjetan nalazima iz Cibala, Siscije i Karnuntuma (Brunšmid 1979, 153-154, sl. 83; Bolla 1979, 37; Bonis 1983, 108-110, Abb. 11; Ausstellungskatalog 1987, 335), tip koji dolazi iz III. stoljeća, no ovdje kao višestruko popravljan najvjerojatnije iz 2. polovice IV. - prijelaza u V. stoljeće (Sokol 1994a, Abb. 5; isti 1994c, br. 149, sl. 14). O neophodnoj razini pismenosti u vojnoj utvrdi govori prisutnost male, jednostavno urešene željezne pisaljke, namijenjene ispisima na voštanim pločicama.

Navedeni sloj stvarne kulture u prostoru sjeverozapadne Hrvatske ne izlazi izvan istih okvira toga doba u susjednim provincijama. To su pokazala istraživanja u drugim područjima Hrvatske, kao i Slovenije i Mađarske (Vago, Bona 1976; Burger 1979; Jevremov, Ciglenečki, 1993, 226-230). Potonji arheolozi nalaze kasnorimskoga doba u sjevernoj Panoniji inače dijele na više razdoblja: prvo u pretežni dio IV. stoljeća, zatim dva stupnja od konca IV. stoljeća pa sve do približno sredine V., kada se u drugom periodu iza 427. godine, barbarizira karakter nalaza (Salamon, Barkoczy, 1982, 31, 42, 47). Tih nalaza drugoga stupnja, do oko 455. g., zasad nemamo na našem razmatranom prostoru, a slično je utvrđeno i u regionu bliskog Ptuja - nalazi posebno nedostaju u grobnim cjelinama (Ciglenečki 1993, 511). REFERENTNI LOKALITET: - Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35 km S/I; istraživanja urbane zone 1953-1990. (cca 7000 m²); III. FAZA: Konstantin Veliki (natpis o obnovi mjesta) - kraj IV. stoljeća; nalazi keramike i stakla, metala, novci - rušenje mjesta datirano u vrijeme sukoba između Teodozija, te uzurpatora Magnusa Maximusa oko Ptuja nakon njegova dolaska iz Siscije (Vikić, Gorenc 1980, 16, 22).

the handle, identical with those found at Cibalae, Siscia, and Carnuntum (Brunšmid 1979, 153-154, Sl. 83; Bolla 1979, 37; Bonis 1983, 108-110, Abb. 11; AUSSTELLUNGSKATALOG 1987, 335) of the type originally from the III Century, but here as repeatedly repaired item most probably in the 2nd half of the IV - passing into the V Century. The necessary level of literacy in the military stronghold is indicated by the find of a small, simply decorated iron stylus for writing on wax tablets. The stratum of material culture in north-western Croatia discussed here stays within the scope of the period in neighbouring provinces, as demonstrated by research elsewhere in Croatia, Slovenia, and Hungary (Vago, Bona 1976; Burger 1979; Jevremov, Ciglenečki 1993, 226-230). The last two archaeologists divide Late Roman finds in northern Pannonia into several periods: the first one in the major part of the IV Century, then two stages from the close of the IV till approximately the mid-V Centuries, when in the second stage after 427 A.D. the character of the finds undergoes barbarisation (Salamon, Barkoczy 1982, 31, 42, 47). So far we have no such second stage — till approximately 455 A.D. — finds in the area under discussion, REFERENCE LOCALITY: Aquae lasae (Varaždinske Toplice), 35 km NE, examinations of the urban zone 1953-1990 (approx. 7000 m²); THIRD PHASE: Constantine the Great (inscription about the settlement restoration) — the end of the IV Century; finds of ceramics, glassware, metalware, coinage — demolition of the settlement dated to the time of conflict round Poetovio (Ptuj) between Theodosius and the usurper Magnus Maximus after the latter arrived there from Siscia (Vikić, Gorenc 1980, 16, 22).

KUZELIN — Fourth Phase

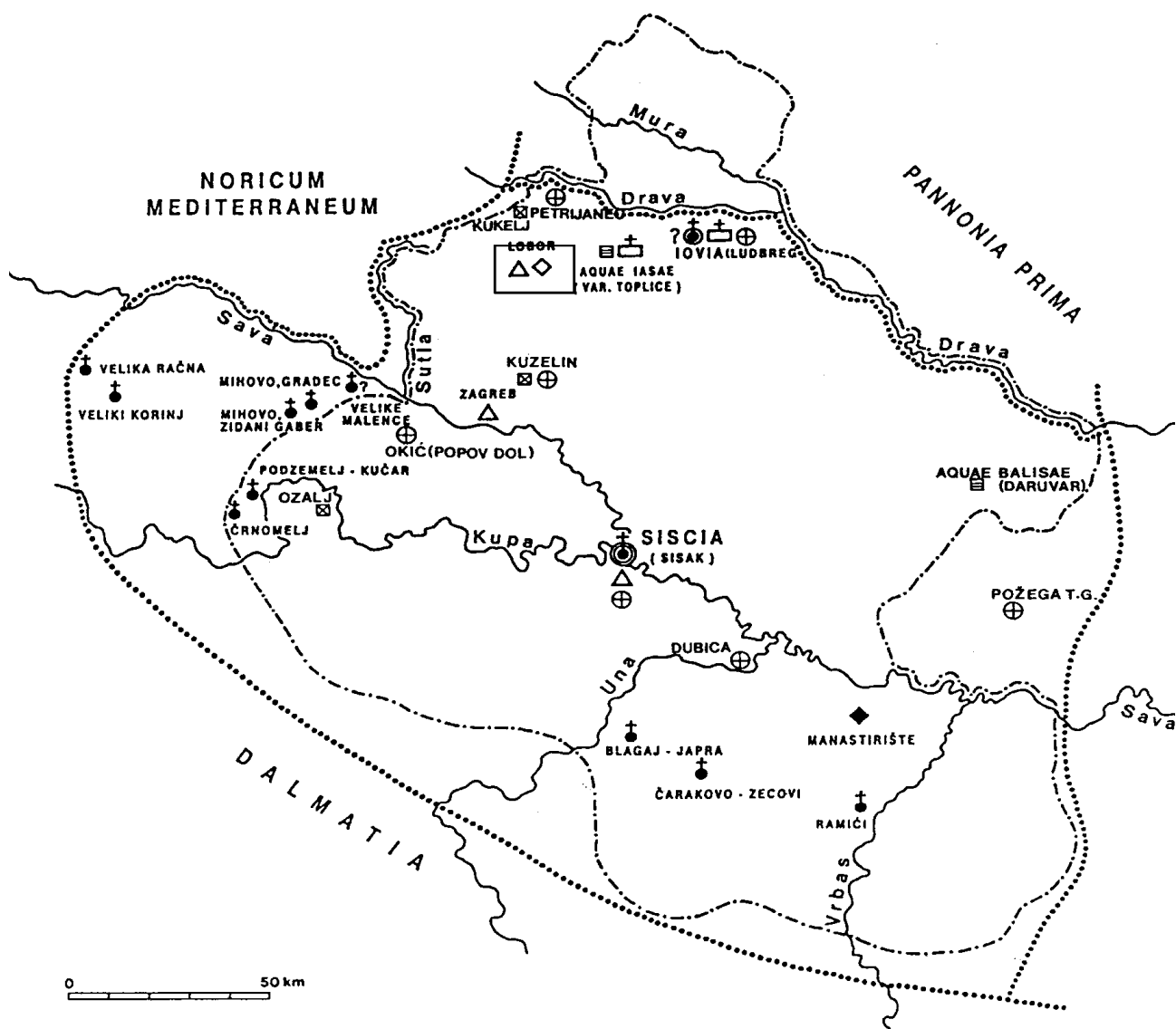
After the Hunic raids in mid-V Century historical events somewhat quieted down in the major part of the province. Pannonia Savia entered the VI Century under the firm Ostrogothic rule. Theodoric's administrative and political reforms restored some historically very early regulations. Several reports from the 1st half of the century show Savia under the executive rule of the Gothic comitatus in Salona (Šišić 1925, 168), which fact is of great import, as the ecclesiastical rule corresponded with the secular one (Jarak 1994, 19; acc. to Jones, note 22). In 530 and 533 bishops from Sisak attended conventions at Salona (Bulić, Bernaldi 1912-1913, 49-51). These events show the process of unification of the subject area into Dalmatia and Illyricum to the extent of the Augustus' time. It is difficult, from the

Nakon hunskih provala sredinom V. stoljeća povijesna zbivanja pokazuju određeno smirivanje situacije u većem dijelu provincije. Panonija Savija u sljedeće VI. stoljeće ulazi pod čvrsto organiziranom ostrogotskom vlašću. Teodorikove administrativno-političke reforme u tom prostoru vraćaju se tada nekim povijesno veoma ranim rješenjima. U više sačuvanih vijesti iz prve polovice istoga stoljeća vidimo tako Saviju u sklopu izvršne vlasti gotskog komesa iz Salone (Šišić 1925, 168). Što je neobično značajno, jer crkvena se vlast poklapa s tekućom političkom (Jarak 1994, 19; prema Jones, bilj. 22), 530. i 533. godine sisački se biskupi nalaze na crkvenim saborima u Salonu (Bulić, Bervaldi 1912-1913, 49-51). Svi ti događaji pokazuju objedinjavanje rečenih prostora u organizaciju Dalmacije i Ilirika na opseg kakav je imao u Augustovo doba. Teško je danas procijeniti prave razloge tomu, no za ranosrednjovjekovno doba ostavit će dalekosežne posljedice: upravo na obnovljenom jedinstvenom prostoru Panonije i Dalmacije (Ilirika) nastat će rana hrvatska država potkraj VIII. stoljeća u interakciji s karolinškim projektom obnove Zapada (Sokol 1990, 194). Osim, dakle, administrativne organizacije, i ona crkvena ostavit će tu značajnih tragova. Najnovija objavljena istraživanja Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu i njegova istraživača J. Stošića pokazat će tu ranu mrežu sakralnih objekata do VI. stoljeća i Justinijanova doba (Stošić 1994; karta 3). Potrebno je ovdje dotaći neke probleme koji se javljaju uz poznati, ali još uvijek nedovoljno proučen i analiziran popis oko četiri stotine benediktinskih samostana nastalih u Justinijanovo doba diljem Carstva. On, naime, u Panonijama, uz Cibale (Vinkovci) i neke druge prepoznate lokalitete, no izvan Savije, navodi nekoliko još posve nepoznatih. Može se pretpostaviti da će se neki od njih i tu naći. Osobito je još neistraženo šire područje Siscije, istočno od rijeke Kupe i Une, kojemu će trebati posvetiti povećanu pozornost kada to bude moguće. Glavna arheološka nalazišta na tom području i vremenu, od velikih urbaniteta, spomenuta je Siscija, a zatim su tu i određeni elementi života zabilježeni na području Jovije-Ludbrega, gdje se ranije, u IV. stoljeću, spominje biskupsko sjedište. Ako je to ta Jovija, ali nije poznato u kojem opsegu i na kakvoj organizacijskoj razini (Jarak 1994, 35-36).

Za Odoakra, Teodorika, povratka Bizanta oko 537/8. godine, provincija Savija donekle je izvan ratnih zbivanja koja se odigravaju uglavnom uz alpsko-dunavski i srijemsko-donjopanonski prostor. Langobardi 546/7. g. sporazumno od Istočnog

present point of view, to understand the true reasons behind the fact, but it brought a momentous consequence in the early Middle Age: it is nowhere else but on the reunified Pannonia and Dalmatia (Illyricum) that the early Croatian state was to be established at the close of the VIII Century in interaction with the Carolingian project of the Western Renaissance (Sokol 1990, 194). Both administrative and church organisations stamped their marks there. The most recent research by J. Stošić for the Institute of the History of Art in Zagreb discloses the early net of sacral objects up to the VI Century and the time of Justinian (Stošić 1994, map). It is necessary here to touch upon some problems in connection with the well-known, but so far insufficiently researched list of some four hundred Benedictine monasteries established in Justinian's time all over the Empire. Beside Cibalae (Vinkovci) and some other identified localities in Pannonia, but not in Savia, it names even more quite unknown ones; it may be presumed that some of those are still to be disclosed. Remarkably uninvestigated is the wide Siscia region east of the rivers Kupa and Una which awaits examination as soon as possible. The main archaeological site in this area and time is the big urban hub of Siscia, and there also appear some indications of habitation round Iovia (Ludbreg — if indeed it is the same Iovia) where a Chancery was reported in the IV Century, but of unknown size and organisation (Jarak 1994, 35-36).

During Odoacar, Theodoric, and the return of Byzantium round 537/8 the Savian Province was somewhat on the outside of the warfare raging in the Alpine-Danubian and Srijem-Low Panonian regions. Langobards gained the province from the Eastern Empire by truce in 546/7, and only their departure to Italy in 568 (P. Diakonus: *Historia Langobardorum*; Maribor 1988) brought a turning point in the organised Late Antic life round Kuzelin which was once more, though briefly, restored, as evidenced by a most recent find of three arrowheads near the rampart. All three are typologically differentiated: one with a wide triangular leaf with a hollow shafting cylinder; another with a narrower, elongated triangle with upturned leaves; and the third with three straight-tipped leaves (Sokol 1994a, Abb. 6; 1994b, No. 405). The first two are quite ordinary specimens of this kind of weaponry at the opening of the early Middle Age, the one with the wide, flat triangular tip and the cylinder being a rarer find of Germanic-Bayuvacic band origin in the VI/VII Century (Danheimer 1987, Abb. 40). Such bands may have been registered in early Avar necropolises, e.g. at Környa, Pokaszepetk, etc. (Salamon, Erdély 1971,

✚	an episcopal see in the Roman period	◆	early mediaeval Glagolitic inscriptions
✚	an episcopal see in the Roman and early mediaeval periods		the boundaries of the Roman province of Savia
✚	an early Christian religious area before the 5th century	---	the borders of the mediaeval bishopric of Zagreb
✚	an early Christian church of the 5th-6th centuries	☒	castrum
✚	pre-Romanesque church furnishing or architectural sculpture	⊕	cemetery
◇	early mediaeval Latin inscriptions	☒	4th century inscription

Dopunio: V. Sokol
 Kartu sastavio: Josip Stošić, prof., 1994.
 Grafički prikaz: Ivan Tenšek, dia

Karta 3 (Arh. vest. 48, 1997.)

Carstva dobivaju taj prostor bez borbe, pa tek njihov odlazak 568. godine u Italiju (P. Diakonus: *Historia Langobardorum*; Maribor 1988.) znači prekretnicu za organizirani kasnoantički život u okolici Kuzelina, koji se tada, ne zadugo još jednom, posljednji put, obnavlja. To će posvjedočiti najnoviji nalazi triju vrhova strijela nađenih uz bedeme ili u njihovoj blizini, svaki tipološki izdiferenciran i prepoznatljiv: šireg trokutastog krilca s ravnim zaliscima sa šupljim tuljcem za nasad, zatim užeg, izduženijeg trokuta sa zaliscima prema gore, te treća, s tri krilca ravnog vrha (Sokol 1994a, Abb. 6; isti 1994b, br. 405). Prva dva primjerka dio su općeg konteksta toga tipa oružja na prijelazu u rani srednji vijek; komad sa širokim plosnatim trokutastim vrhom i tuljcem rjeđi je nalaz i poznaju ga germansko-bajuvarske skupine s prijelaza VI/VII. stoljeće (Danheimer 1987, Abb. 40), a takve skupine moguće su registrirane u ranoavarskim nekropolama, npr. u Környi, Pokaszpetku, itd. (Salamon, Erdélyi 1971, 69-70, gr. 18, 66, 77, 94, 97 i dr.; Sós, Salamon 1995, Pl. VII/67, IX/76). Drugi primjerak češće je nalažen baš u sloju VI. stoljeća, na kasnoantičkim kastrumima, kao što je Zidani Gaber (Ciglencečki 1994, Taf. 12/11), ili još naseljenim prostorima poput Istre (Marušić 1987, Sl. 13/8). Posljednji primjerak posve jasno pripada I. avarskom kaganatu (Kalmar 1945, 285; Salamon, Erdélyi 1971, 52, Taf. 16/6, 26/6, 27/36, V/7; Toth 1980, 144, Abb. 4, 13; Sós, Salamon 1995, Pl. XXVII 415/1; itd.). Taj tip vrha strijele pripada tipovima tzv. "posebne namjene", najvjerojatnije namijenjenima paljenju drvenih objekata i slamnatih krovova unutar obrambenih zidova. Naime, osnovna varijanta, inače najčešća, obično sadrži tri rupe pri dnu krilaca, za vunu natopljenu smolom, što naša nema. Ona je nađena uz palisadnu crtu bedema, izbačena vjerojatno nakon povlačenja Langobarda iz Panonije, 568. godine. Sve te nalaze vrhova strijela dovodimo u svezu s davnim slučajnim nalazom brončanog folisa Justina II. i Sofije, nađenom na brijegu Gradec u Zagrebu, a iskovanom u carigradskoj kovnici između 570-571. godine (Simoni 1981, 155), koji je njima kompleksno valoriziran. Ti opisani nalazi iz 2. polovice VI. stoljeća za sada su posljednji arheološki nalazi jedne dugotrajne epohe i civilizacije na području grada Zagreba, koje su nam se znatni tragovi sačuvali sve do danas (Sokol 1998, u tisku).

REFERENTNI LOKALITET: Siscia (Sisak), 60 km J/I, arheološka povremena istraživanja od XIX. stoljeća, te većinom slučajni nalazi iz grada ili rijeke Kupe; brojni nalazi osobito VI. stoljeća: keramika, germanske fibule, langobardski nalazi, pojasne kopče - stalna linija novca može se pratiti sve do oko 600. godine, kada je grad porušen od Avara (Simoni 1989, 107-134).

69-70, graves 18, 66, 77, 94, 97, and others; Sós, Salamon 1995, Pl. VII/67, IX/76). The other specimen is more often found in the VI Century stratum at Late Antic castra like Zidani Gaber (Ciglencečki 1994, Taf. 12/11) or at still inhabited regions like Istria (Marušić 1987, Sl. 13/8). The last specimen belongs quite clearly to the 1st Avar Kaganate (Kalmar 1945, 282; Salamon, Erdélyi 1971, 52, Taf. 16/6, 26/6, 27/36, V/7; Toth 1980, 144, Abb. 4, 13; Sós, Salamon 1995, Pl. XXVII 415/1). This the arrow type belongs to the so called "special purpose", most likely for igniting wooden objects and thatched roofs inside defensive walls. The basic, most common, variant usually has three holes at the base of the leaves for tying tarred wool, which are lacking in our specimen. It was found by the palisade line, probably having been shot after the Langobards evacuated Pannonia in 568. These finds of arrow tips are connected with a very old accidental find on the hill Gradec in Zagreb of a bronze follis of Justin the Second and Sophia, minted in Constantinople in 570-571 (Simoni 1981, 155), now evaluated in a complex manner.

The finds, hereby described, from the 2nd half of the VI Century are, for the time being, the latest archaeological items from a long-lasting epoch of civilisation at the Zagreb area.

REFERENCE LOCALITY: Siscia (Sisak), 60 km SE, intermittent examinations since the XIX Century, and mostly accidental finds in the town or by the river Kupa; numerous finds of VI Century items: ceramic, Germanic fibulae, Langobardic finds, belt buckles; the steady coinage line can be followed up to the 600 A.D., when the town was razed by the Avars (Simoni 1989, 107-134).

* Ovaj tekst predstavlja dopunjeni i najnovijim nalazima stvarne kulture te novim znanstvenim rezultatima, s posebnim osvrtom na metal, znatno prošireni tekst referata s međunarodnog skupa u Regensburgu, objavljen u Arheološkom vestniku 45, Ljubljana 1994.

* This text is based on the paper presented at the international symposium at Regensburg and published in Arheološki vestnik, Issue 45, Ljubljana 1994, and expanded with latest finds of material culture, especially metal finds, and new scientific developments.

LITERATURA:

- Bulić, F. - Bervaldi, J. 1912-1913, **Kronotaksa solinskih biskupa**, Zagreb.
- Burger, A. SZ. 1979, **Das Spatromische Graberfeld von Somogyvár**, Budapest.
- Ciglènečki, S. 1985, **Potek alternativne ceste Siscija-Akvileja na prostoru zahodne Dolenjske in Notranjske v času 4. do 6. stoletja**, Arh. vest. 36, Ljubljana, 255-284.
- Ciglènečki, S. 1987, **Hohenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum**, Dela 1. razr. SAZU 31.
- Ciglènečki, S. 1992a, **Trace di un insediamento tardo (VI-IX) nei siti della tarda antichità in Slovenia, u: Il territorio tra tardoantico e altomedioevo metodi di indagine e risultati**, Biblioteca di Archeologia Medievale, Firenze, 53-59.
- Ciglènečki, S. 1992b, **Polis Norikon, Poznoantične višinske utrbe med Celjem in Brežicami**, Podstreda.
- Ciglènečki, S. 1992c, **Poznoantična naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu**, Kronika XLII, Ljubljana, 1-14.
- Ciglènečki, S. 1993, **Arheološki sledovi zatona antične Petovione**, Ptuj, 505-520.
- Ciglènečki, S. 1994, **Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit der Spätantike in Slowenien**, Arh. vest. 45, Ljubljana, 239-266.
- Dannheimer, H. 1987, **Auf den Spuren der Bajuwaren**, Pfaffenhofen.
- Deimel, M. 1987, **Die Bronzekleinfunde vom Magdalensberg**, Klagenfurt.
- Demo, Ž. 1986, **Antički period, u: 40 godina arheoloških iskapanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj**, Koprivnica, 24-53.
- Diacon, P. 1988, **Zgodovina Langobardov (komentar B. Grafenauer)**, Maribor.
- Ferrero, G. 1922, **Propast antike civilizacije (prijevod)**, Zagreb.
- Fitz, G. 1985-1986, **Römisch-kaiserzeitliche und Völkerwanderungszeitliche Zikadenfibeln aus österreichischen Privatsammlungen**, Römisches Österreich.
- Gorenc, M. - Vikić, B. 1973, **Aquae lasae - Varaždinske Toplice u antičko doba**, Kaj 4-5, Zagreb,
- Gorenc, M. 1980, **Varaždinske Toplice - Aquae lasae u antičko doba**, Varaždinske Toplice,
- Jarak, M. 1991, **Pregled glavnih smjernica u istraživanju antičkih literarnih izvora o panonskoj crkvi**, Opusc. arch. 15; ista: 1994, **Povijest starokršćanske zajednice na tlu kontinentalne Hrvatske, u: Od nepobjedivog sunca do sunca pravde**, Zagreb, 17-39
- Jeronim, S. (1990), Izabrane poslanice**, Ep. XL, 16, Split.
- Jevremov, B. - Jevremov, M. T. - Ciglènečki, S. 1993, **Poznorimsko grobište na Ptujem gradu, tamo popis lokaliteta**, Arh. vest. 44, 223-233.
- Kalmar, J. 1945, **Die tipen der Awarischen Pfeilspitzen**, Archeologia értésítő series III, vol. V-VII, Budapest 285-293.
- Kiss, A. 1989, **Das Römerzeitliche Wagengrab von Kozármisleny**, M. Nemzeti füzetek ser. II. No 25, Budapest.
- Klemenc, J. 1938, **Blatt Zagreb**, Beograd.
- Košević, R. 1980, **Antičke fibule s područja Siska**, Zagreb; ista: 1991, **Antička bronca iz Siska**, Zagreb.
- Kulišić, Š. 1979, **Stara slovenska religija u svjetlu novijih istraživanja posebno balkanoloških**, Sarajevo.
- Marušić, B. 1987, **Materijalna kultura Istre od 5. do 9. stoljeća**, Izd. HAD-a sv. 11, Pula, 81-105.
- Minerali Medvednice 1979**, Katalog izložbe, Zagreb, karta.
- Petru, S. 1976, **Vojna pustošenja, u: Zaton antike**, Ljubljana.
- Pinterović, D. 1978, **Mursa i njeno područje u antičko doba**, Osijek.
- Prötel, M. P. 1988, **Zur chronologie der Zwiebelknopffibeln**, Jahrbuch des Römisch-Germanischen zentralmuseums Mainz 35/1, 347-372.
- Rendić-Miočević, A. 1994, **Antičko (rimsko) i kasnoantičko razdoblje (u katalogu izložbe)**, u: Zagreb prije Zagreba, Zagreb, 9-12, 131-132, i dr.
- Sági, K. 1981, **Das Römische Gräberfeld von Keszthely-Dobogó**, Budapest.
- Salamon, Á. - Barkóc, L. 1982, **Arheološki dani k periodizaciji pozdnorimske Pannonii (376-476)**, Drevnosti epohi velikog pereselenja naroda V-VIII vekov, Moskva, 31-49.
- Salamon, Á. - Erdelyi, I. 1971, **Das Völkerwanderungszeitliche Graberfeld von Környa**, SAV, Budapest.
- Severin zwischen Römerzeit und Völkerwanderung (grupa autora kataloga)**, 1982, Linz.
- Simoni, K. 1981, **Zagreb i okolica u ranom srednjem vijeku**, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva sv. 6, Zagreb, 155-168.
- Simoni, K. 1989, **Nalazi vremena seobe naroda u zbirkama Arheološkog muzeja u Zagrebu**, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3. ser. vol. XXII., Zagreb, 107-134.
- Skok, P. 1974, **Etimologijski rječnik**, IV., Zagreb.
- Sokol, V. 1981, **Najnovija arheološka istraživanja u Prigorju**, u: Arheološka istraživanja u Zagrebu i njegovoj okolici, Izd. Hrv. arh. dr. 6, Zagreb, 169-186.
- Sokol, V. 1986, **Područje sjeverozapadne Hrvatske u razdoblju između 400. i 800. godine**, Antička nalazišta (katalog), u: 40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (izložba), 54-60, 112, 114.
- Sokol, V. 1994a, **Das Spatantike Kastum auf dem Kuzelin bei Donja Glavnica**, Arh. vest. 44, 199-209.
- Sokol, V. 1994b, **Kasnoantičko i srednjovjekovno razdoblje**, u: Zagreb prije Zagreba (kat. izložbe), Zagreb, 46-51, 144-152.
- Sokol, V. 1994c, **Katalogski brojevi od 149-154, u: Od nepobjedivog sunca do sunca pravde (kat. izložbe)**, Zagreb, 114-115.
- Sokol, V. 1996a, **Doba između antike i ranoga srednjeg vijeka na području Zagreba**, Zbornik "Rađanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža", Zagreb, 43-49.
- Sokol, V. 1996b, **Nekropola kulture žarnih polja u Moravcu kod Sesveta**, Izdanja HAD-a, Sv. 17. Zagreb, 29-57.
- Sokol, V. 1996c, **Sjeverozapadna Hrvatska u ranom srednjem vijeku**, Ljudje ob Muri, Murska Sobota - Zalaegerszeg, 83-100.
- Sokol, V. 1997a, **Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, drugo dopunjeno izdanje**, Bjelovar.
- Sokol, V. 1997b, **Northwestern Croatia in the Late Roman Period**, Arh. vest. 48, Ljubljana, 219-230.
- Sokol, V. 1998, **Pannonija Savija u Justinijanovo doba**, Materijali XIII. kongresa kršćanske arheologije, Split, u tisku.
- Sós, Á. Cs. - Salamon, A. 1995, **Cemeteries of the Early Middle Ages (6th-9th c.) at Pókaszeptk**, Budapest.
- Stošić, J. 1994, **Sveti trag (kat. izložbe)**, karta.
- Šipuš, N. 1985, **Brončani novi rimskog cara Honorija s kovničkom oznakom "SM"**, Vjes. Arh. muz. Zag., III. ser., vol. XVII, 77-86, T. 1-2.
- Šipuš, N. 1997, **Rimska kovnica novca u Sisciji**, Numizmatičke vijesti, Zagreb, 56-64.
- Šišić, F. 1925, **Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara**, Zagreb.
- Thomas, E. B. 1964, **Römische villen in Pannonien**, Budapest.
- Toth, E. H. 1980, **Frühawarenzeitlicher Grabfund in Kecskemet**, Sallaistrasse, Acta Archaeologica ASH XXXV, Budapest, 144.
- Vago, E. B. - Bona, I. 1976, **Die Grabfelder von Intercisa**, Budapest.
- Vikić, B. 1971, **Karakter rimske keramike južne Panonije i problematika njene tipologije i kronologije**, Radovi sa Simpozijuma hronološka i tipološka determinacija rimske keramike u Jugoslaviji, Izdanja Muzeja grada Zenice, Zenica, 93-116.
- Vikić, B. 1983-1984, **Sustavna istraživanja u Ludbregu od 1968-1979.**, Vjes. Arh. muz. Zag., III. ser., vol. XVI-XVII, 119-166, T. 1-12.
- Vindobona - die Römer im Wiener Raum (grupa autora kataloga)**, 1977, Wien.

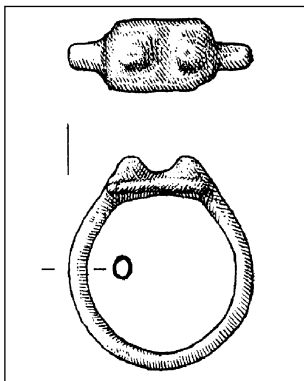
NAKIT I UKRASNA OPREMA:

1. PRSTEN

Iskopavanje 1984. g.
srebro; v. 2,2 cm; O=2,0;
inv. br. 101/97.

Prsten s krunom u obliku tanke pločice s dva mala ispupčenja.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

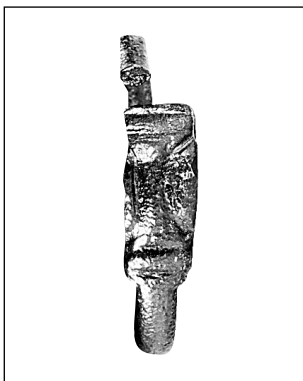
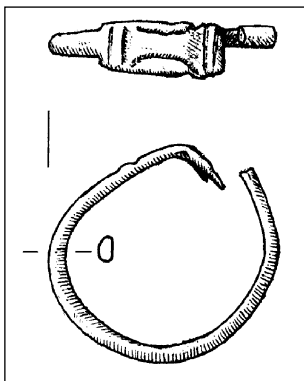

2. PRSTEN

Iskopavanje 1991. g.;
bronca; O=2,4;
inv. br. 102/97.

Prsten nesastavljenih krajeva improviziran od narukvice sa životinjskim protomama; jedna protoma sačuvana.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

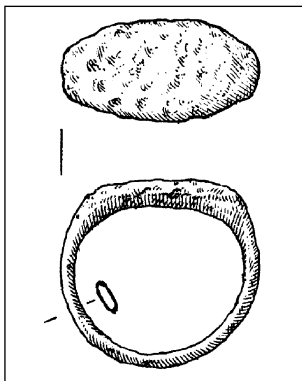

3. PRSTEN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; O 2,1 cm;
inv. br. 103/97.

Prsten sa zadebljalim pločastim ravnim proširenjem, bez ukrasa.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

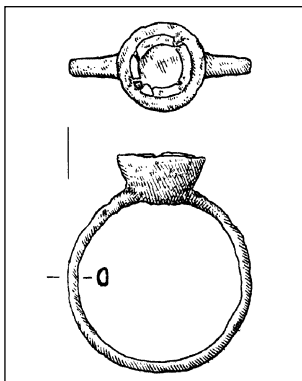

4. PRSTEN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo, bakar; O=2,2 cm; v. 2,6 cm;
inv. br. 104/97.

Prsten sa stožastom krunom u koju je inkrustiran tanki bakreni kružić.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

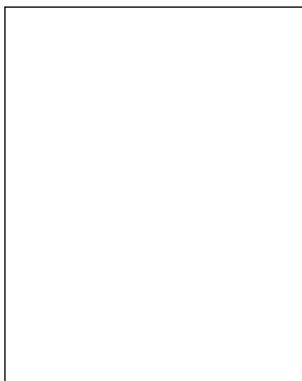

5. PROBUŠENI NOVAC

Iskopavanje 1996. g.;
posrebrana bronca; O=2,2 cm;
inv. br. 105/97.

Probušeni antoninijan cara Filipa I. /Arapskog/ (244-249) dosta oštećenog posrebređenja. Sekundarno uporabljen kao privjesak ogrlice.

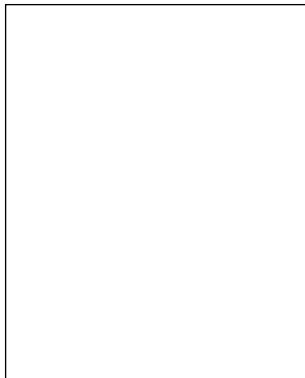
IV. stoljeće.

6. PROBUŠENI NOVAC

Iskopavanje 1997. g.;
bronca; $O=2,2$ cm;
inv. br. 106/97.

Probušeni antoninijan cara Galijena (253-268).
Sekundarno uporabljen kao privjesak ogrlice.
IV. stoljeće.

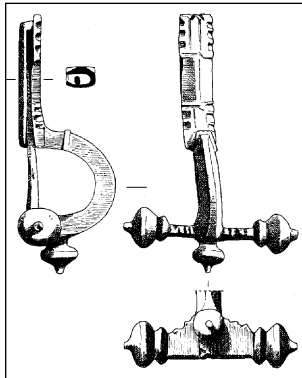

9. FIBULA

Iskopavanje 1983. g.;
bronca; d. 7,0 cm; v. 2,6 cm; š. 4,7 cm; inv. br. 55/94.

Lukovičasta fibula dobro očuvana s plemenitom patinom. Os igle kroz bočne lukovice izrađena je od željeza. Noga profilirana urezanim ukrasima u dva dijela.

2. pol. IV. stoljeća.

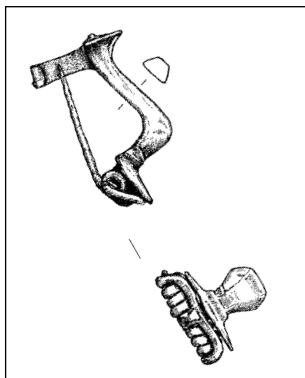

7. FIBULA

Iskopavanje 1997. g.;
bronca; d. 4,0 cm; š. 2,5; v. 2,1 cm;
inv. br. 107/97.

Koljenasta fibula spolukružnim proširenjem kod opruge, s 2 x 3 navoja i iglom. Poligonalno profilirani luk.

2. pol. III. stoljeća.

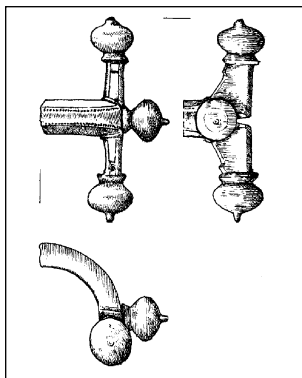

10. FIBULA

Iskopavanje 1989. g.;
bronca; d. 2,8 cm; v. 3,0 cm; š. 4,2 cm;
inv. br. 108/97.

Lukovičasta fibula, oštećena prednja polovica i igla.

2. pol. IV. stoljeća.

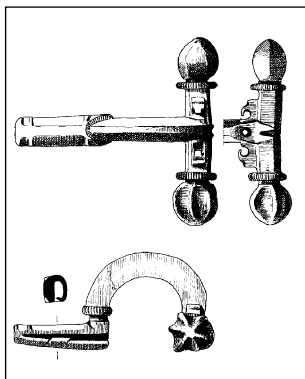

8. FIBULA

Iskopavanje 1978. g.;
bronca, bakar; d. 5,7 cm; v. 3,0 cm; š. 5,3 cm;
inv. br. 54/94.

Lukovičasta fibula, jedna kuglica nedostaje a druga je reparirana primjerkom druge veličine. Igla (ostatak) i tri prstenasta ukrasa lukovica i prednje stope izrađeni od bakra. Noga profilirana jednostavnim motivom.

IV. stoljeće.

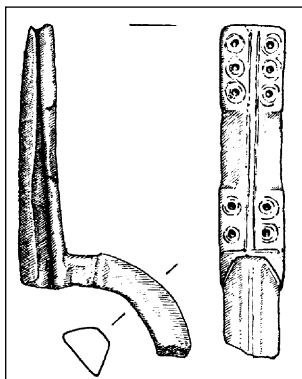

11. FIBULA

Iskopavanje 1997. g.;
bronca; d. 5,2 cm; v. 2,7 cm; š. ? cm;
inv. br. 109/97.

Lukovičasta fibula, nedostaje zadnja polovica. Noga profilirana urezanim kružićima u dva dijela.

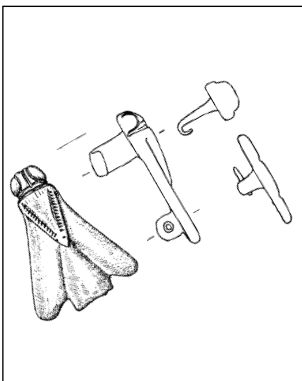
2. pol. IV. stoljeća.

12. FIBULA

Iskopavanje 1997. g.;
srebro; d. 3,2 cm; v. 1,5 cm; š. 2,5 cm;
inv. br. 110/97.

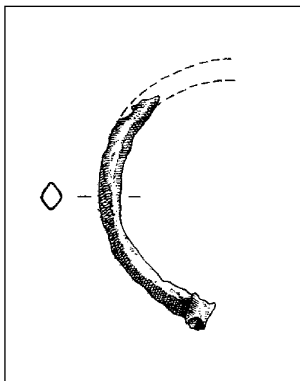
Fibula u obliku cikade, reparirana brončana igla najvećim dijelom nedostaje. Gornja strana izvedena u obliku glave kukca te dužeg trokuta sa sitnim urezima.
2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

15. FIBULA

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; O=cca. 3,5 cm;
inv. br. 113/97.

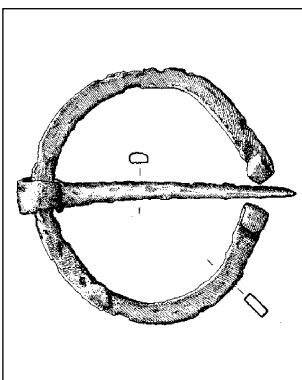
Omega fibula, veća polovica i trn nisu sačuvani.
2. pol. IV. stoljeća.

13. FIBULA

Iskopavanje 1990. g.;
željezo; O=6,0 cm;
inv. br. 111/97.

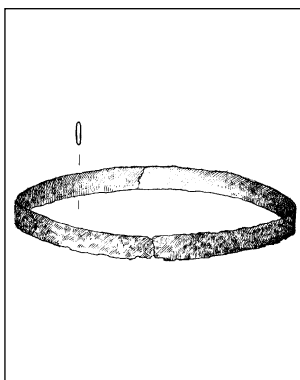
Omega fibula, trn duži od promjera.
2. pol. IV. stoljeća.

16. NARUKVICA

Iskopavanje 1991. g.;
željezo; O=6 cm; vis. 0,5 cm;
inv. br. 100/97.

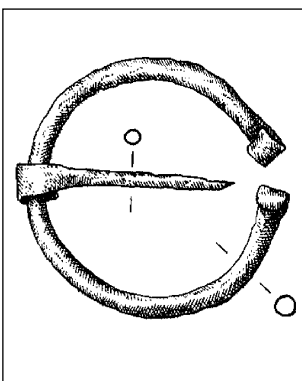
Narukvica od tankog željeznog lima, prelomljena u dva jednaka dijela, restaurirana.
2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

14. FIBULA

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; O=3,0 cm;
inv. br. 112/97.

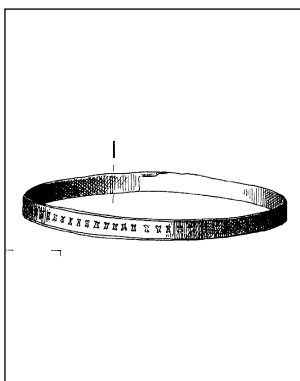
Omega fibula, trn kraći od promjera.
2. pol. IV. stoljeća.

17. NARUKVICA

Iskopavanje 1981. g.;
bronca; O=6,2 cm; vis. 0,4 cm;
br. 52/94.

Narukvica zalemljenih krajeva ukrašena urezanom crtom uz gornji i donji rub, te utisnutim ukrasom u obliku slova "X".
Oko 400. godine.

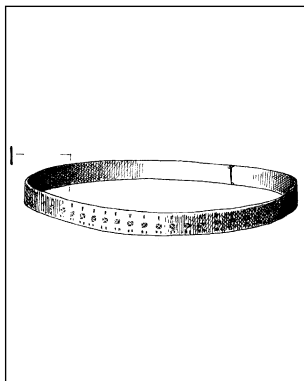

18. NARUKVICA

Iskopavanje 1981.,
bronca; $O=6,2\text{ cm}$; vis. $0,45\text{ cm}$;
inv. br. 53/94.

Narukvica zalemljenih i zakovicom od bakra spojenih krajeva ukrašena s tri reda utisnutih ukrasa u obliku točke i slova "X".

Oko 400. godine.

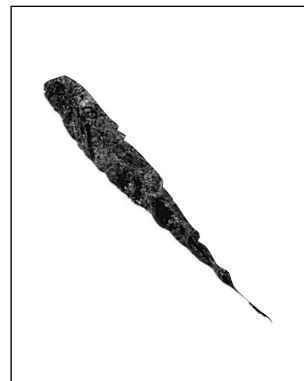
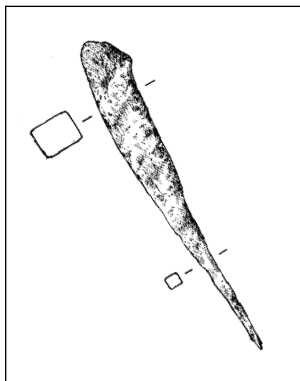

20. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. $6,7\text{ cm}$; š. $0,8\text{ cm}$;
inv. br. 115/97.

Vrh strijele deltoidna oblika, oštećena vrha.

2. pol. IV.- poč. V. stoljeća.

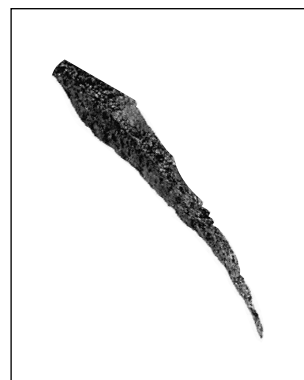
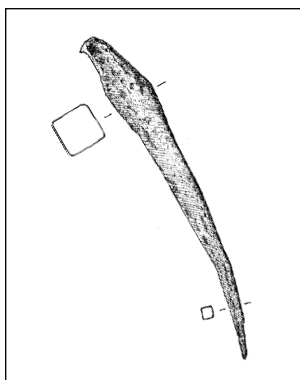

21. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. $9,5\text{ cm}$; š. $1,2\text{ cm}$;
inv. br. 116/97.

Vrh strijele deltoidnog oblika iskrivljen udarcem u tvrdu podlogu. Trn lagano zavinut.

2. pol. IV.- poč. V. stoljeća.

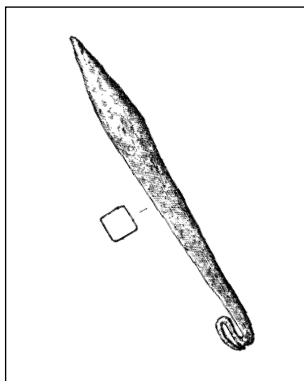
ORUŽJE:

19. STRIJELA

Iskopavanje 1992. g.;
željezo; d. $8,7\text{ cm}$; š. $1,0\text{ cm}$;
inv. br. 114/97.

Vrh strijele deltoidna oblika, četvrtasta presjeka; početak trna dvostruko zavijen.

2. pol. IV.- poč. V. stoljeća.

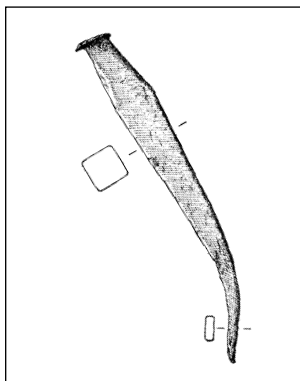

22. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. $9,4\text{ cm}$; š. $1,2\text{ cm}$;
inv. br. 117/97.

Vrh strijele deltoidnog oblika iskrivljen udarcem u tvrdu podlogu. Plosnati trn lagano zavinut.

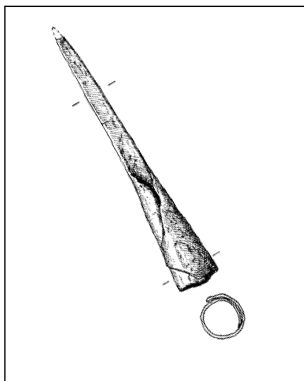
2. pol. IV.- poč. V. stoljeća.

23. STRIJELA

Iskopavanje 1987. g.;
željezo; d. 7,1 cm; š. vrha 0,5 cm; š. tuljca 1,2 cm;
inv. br. 118/97.

Vrh strelice ili sulice punokovinskog četvrtastog presjeka vrha; tuljac iskovan preklapljenih krajeva.
2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

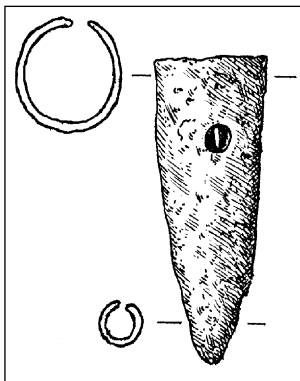

26. OKOV STIJEKA (?)

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 3,7 cm; Ø tuljca 1,5 cm;
inv. br. 121/97.

Željezni tuljasti završetak drške stijega (?) s rupom za čavao, iskovanih preklapljenih završetaka, djelomično se dodiruju.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

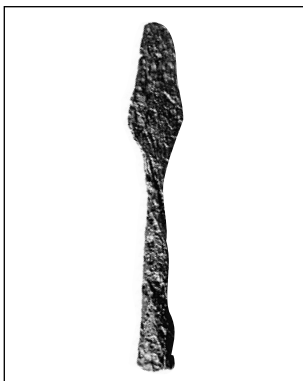
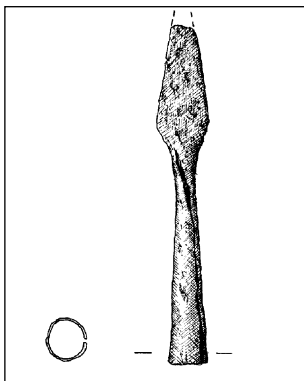

24. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,9 cm; š. trokutastog vrha 1,2 cm; š. tuljca 0,9 cm
inv. br. 119/97.

Vrh strijele trokutastog oblika, odlomljenog vrška; tuljac s krajevima koji se dodiruju.

V. - VI. stoljeće.

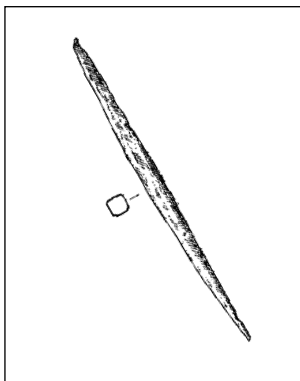

27. STRIJELA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 6,9 cm; š. 0,5 cm;
inv. br. 122/97.

Tanki vrh strijele deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

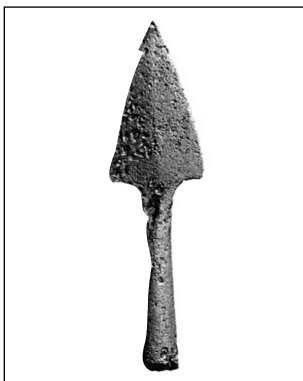
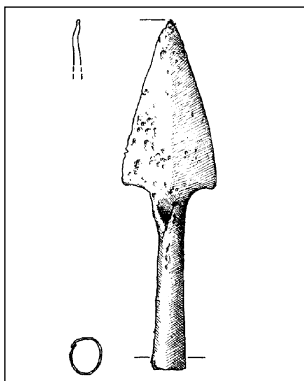
2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

25. STRIJELA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 6,9 cm; š. 1,9 vrha cm; š. tuljca 0,8 cm;
inv. br. 120/97.

Vrh strijele trokutastog oblika, lagano savijenog vrška u obliku slova "S"; tuljac iskovan preklapljenih krajeva.
Zadnja trećina VI. stoljeća.

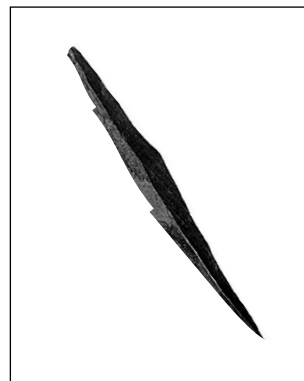
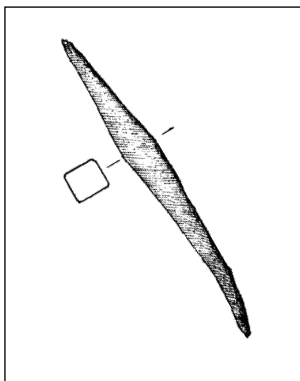

28. STRIJELA

Iskopavanje 1991. g.;
željezo; d. 5,3 cm; š. 0,5 cm;
inv. br. 123/97.

Tanki vrh strijele deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

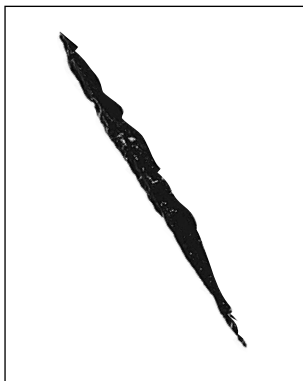
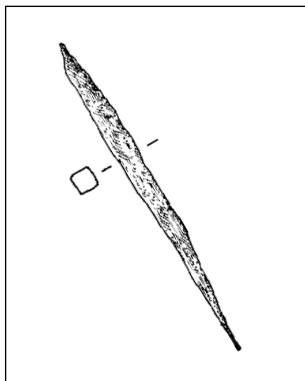

29. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 5,1 cm; š. 0,4 cm;
inv. br. 124/97.

Tanki vrh strijele deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

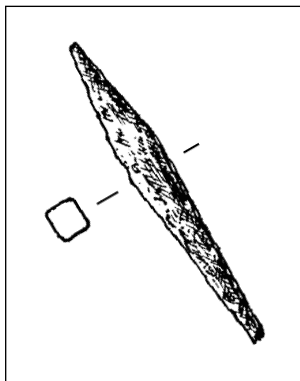

32. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 2,7 cm; š. 0,3 cm;
inv. br. 127/97.

Tanki vrh strijele, deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

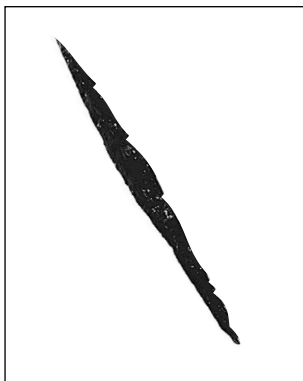
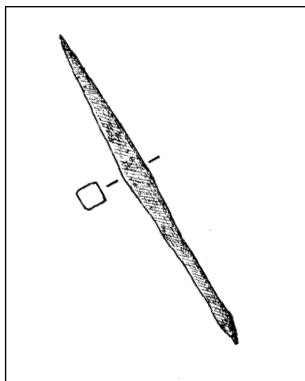

30. STRIJELA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 4,9 cm; š. 0,4 cm;
inv. br. 125/97.

Tanki vrh strijele deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

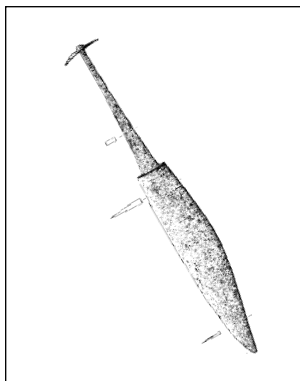

33. BOJNI NOŽ

Iskopavanje 1984. g.;
željezo; d. 26,3 cm; š. 3,3 cm;
inv. br. 128/97.

Bojni nož povijenog uzdignutog hrpta, šiljast, trn završava okomitom pločicom.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća (?).

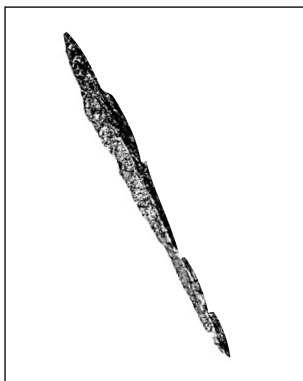
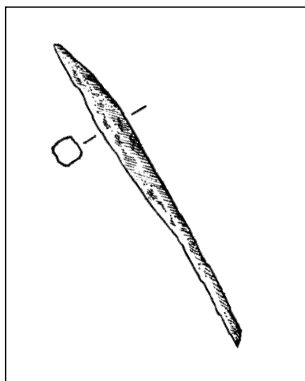

31. STRIJELA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 4,1 cm; š. 0,3 cm;
inv. br. 126/97.

Tanki vrh strijele deltoidnog oblika četvrtastog presjeka.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

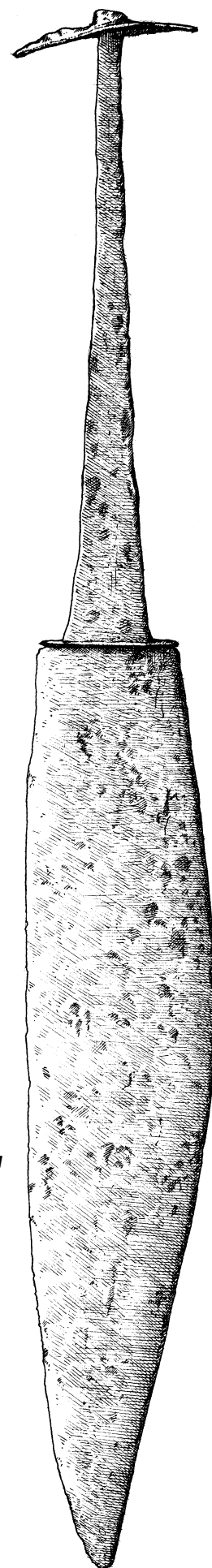
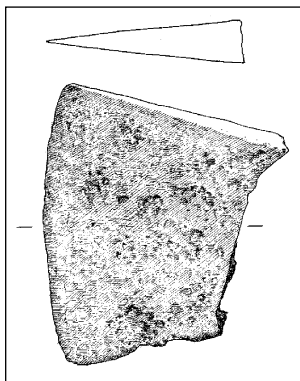

34. BOJNA SJEKIRA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 5,9 cm; š. 6,8 cm;
inv. br. 129/97.

Bojna sjekira dobro sačuvanog donjeg dijela sječiva, oštro odlomljenog gornjeg dijela s ušicom.

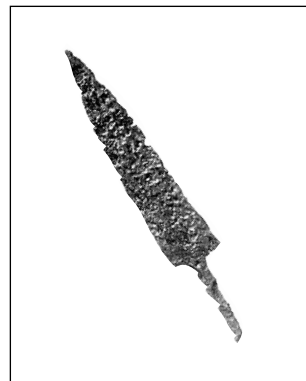
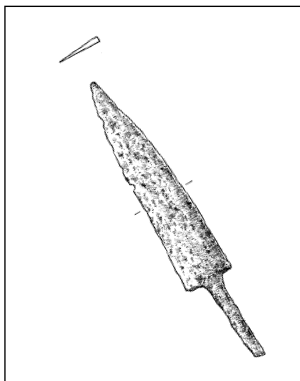
2. pol. IV. - poč. V. stoljeća (?).

37. NOŽ

Iskopavanje 1996. g.;
železo; d. 9,2 cm; š. 1,6 cm;
inv. br. 132/97.

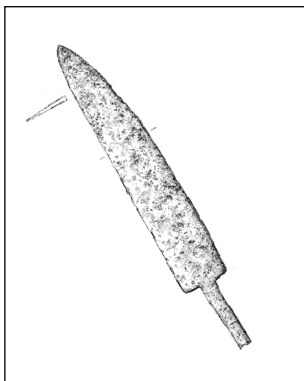
Nož šiljastog vrha, s manje oštećenim trnom.
IV. stoljeće (?).

35. NOŽ

Iskopavanje 1987. g.;
železo; d. 16,1 cm; š. 2,3 cm;
inv. br. 130/97.

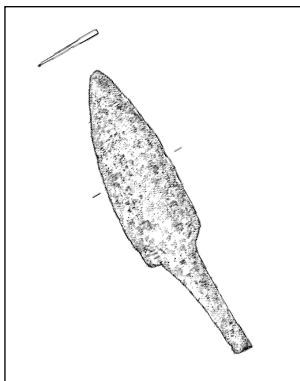
Nož povijenog hrpta prema vrhu, trn s rupom za zakovicu, završetak nedostaje.
IV. stoljeće (?).

38. NOŽ

Iskopavanje 1996. g.;
železo; d. 8,3 cm; š. 2,9 cm;
inv. br. 133/97.

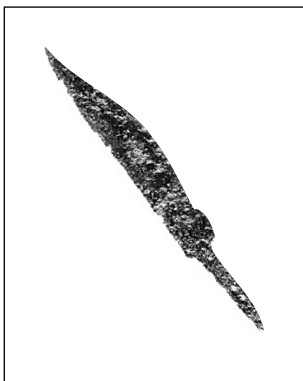
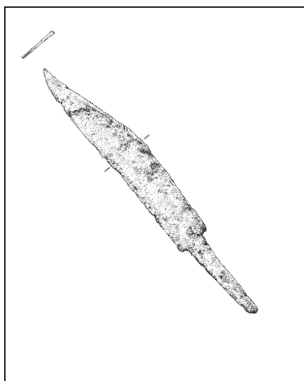
Kratki nož, zaobljenih stranica s asimetričnim trnom.
2. pol. IV. stoljeća

36. NOŽ

Iskopavanje 1997. g.;
železo; d. 1,3 cm; š. 1,8 cm;
inv. br. 131/97.

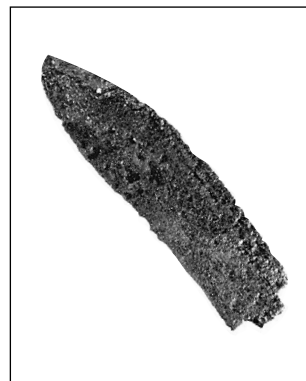
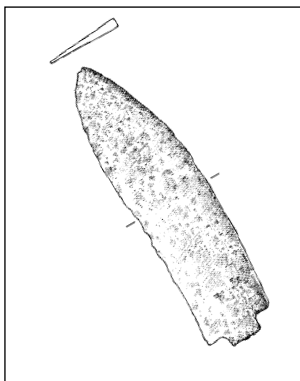
Nož uzdignutog blago povijenog hrpta, šiljastog vrha, neznatno oštećenog trna.
IV. stoljeće (?).

39. NOŽ

Iskopavanje 1992. g.;
železo; d. 8,3 cm; š. 2,1 cm;
inv. br. 134/97.

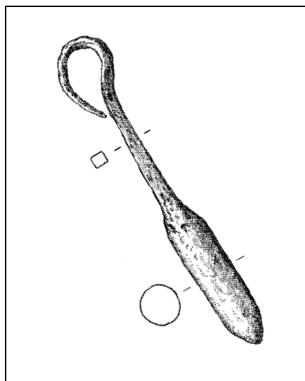
Nož povijenog hrpta i oštrice, vrh donekle zaobljen, najveći dio trna nedostaje.
IV. stoljeće (?).

40. VISAK

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; v. 9,2 cm; š. 1,1 cm;
inv. br. 135/97.

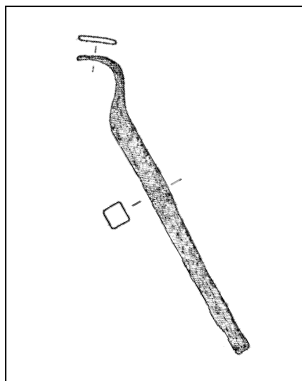
Cilindrični visak šiljastog vrha sa zavijenim trnom.
III. - IV. stoljeće.

43. ROVAŠ (?)

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 8,0 cm; debljina 0,5 cm; š. lopatice 1,0;
inv. br. 138/97.

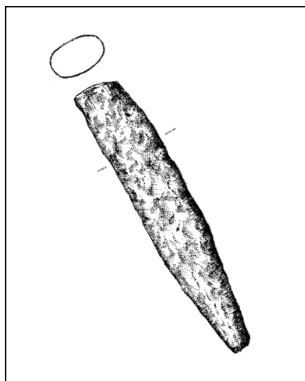
Rovaš za kožu ili drvo (?) s plosnatom lopaticom i dužim trnom za dršku.
IV. stoljeće (?).

41. IZBIJAČ

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 8,5 cm; š. 1,6 cm; deblj. 1,1;
inv. br. 136/97.

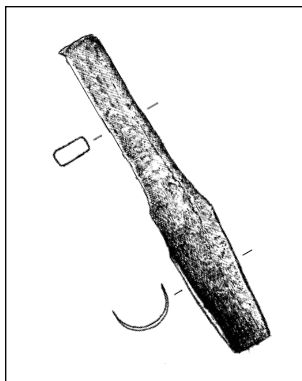
Izbijač (?) za zakovice i sl. pravokutna presjeka, glave proširene udarcima.
IV. stoljeće (?).

44. ROVAŠ

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 7,6 cm; š. trna 0,8 cm; š. lopatice 1,3 cm;
inv. br. 139/97.

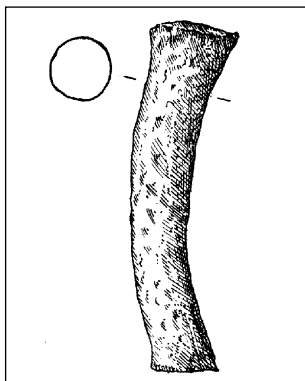
Rovaš za kožu ili drvo (?) s duguljastom lopaticom i dužim širokim trnom glave raskovane udarcima.
IV. stoljeće (?).

42. IZBIJAČ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 4,9 cm; O tijela 1,0 cm;
inv. br. 137/97.

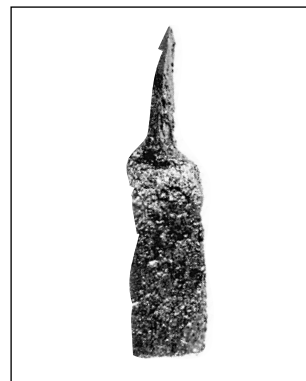
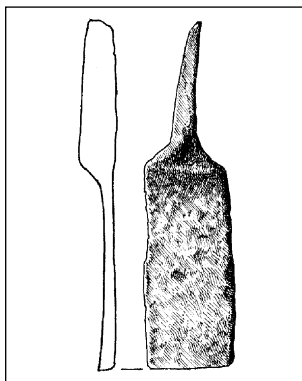
Izbijač, savinuti, okruglog presjeka, glave i donjeg dijela proširenih udarcima.
IV. stoljeće (?).

45. STRUGAČ

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 6,7 cm; š. 1,8 cm;
inv. br. 140/97.

Plosnati rovaš (?) s trnom za dršku te ravnim završetkom plosnate lopatice.
IV. stoljeće (?).

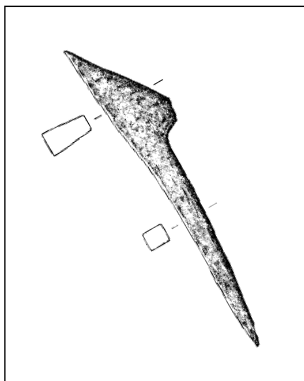

46. SJEKAČ - ROVAŠ (?)

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 11,2 cm; š. glave 1,9 cm;
inv. br. 141/97.

Sjekač - rovaš (?), trokutaste glave, oštrog plosnatog vrha, s trnom za dršku (?).

IV. stoljeće (?).

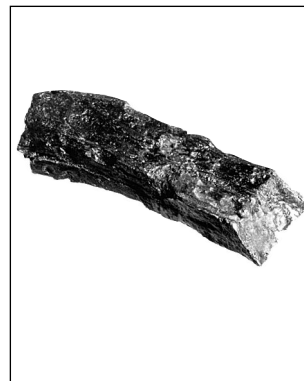
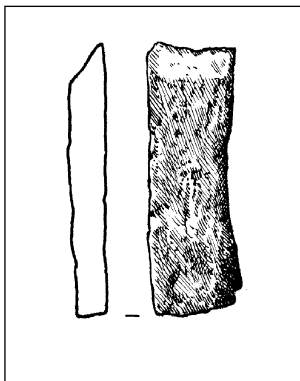

49. SJEKAČ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 3,5 cm; š. 1,2 cm;
inv. br. 144/97.

Plosnati sjekač oštrog zakošenog ravnog vrha, udarcima zaravnane glave.

IV. stoljeće (?).

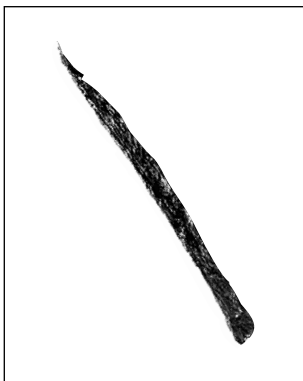
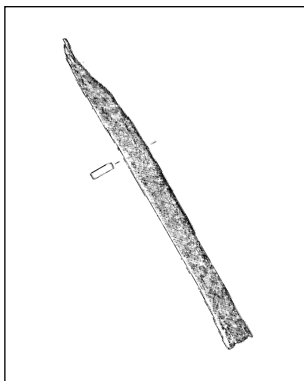

47. SJEKAČ - ROVAŠ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 11,1 cm; š. 0,9 cm;
inv. br. 142/97.

Sjekač - rovaš (?) duguljastog oblika, oštrog plosnatog vrha i s kratkim (oštećenim) trnom za dršku.

IV. stoljeće (?).

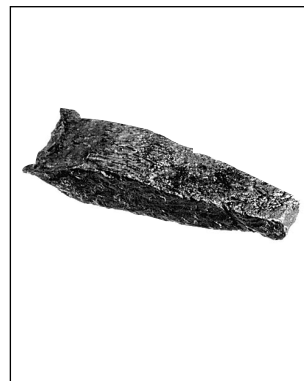
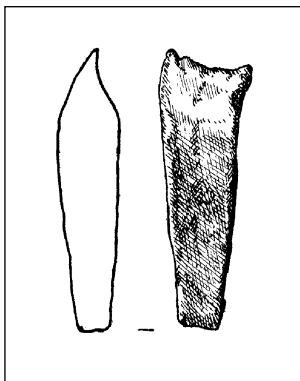

50. SJEKAČ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 3,4 cm; š. 0,9 cm;
inv. br. 145/97.

Plosnati sjekač obostrano oštrog zakošenog ravnog vrha.

IV. stoljeće (?).

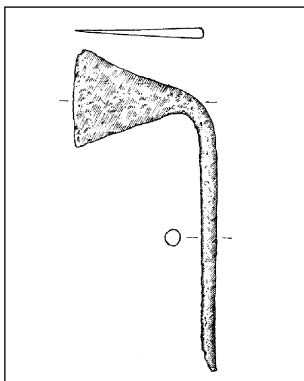

48. REZAČ

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 7,9 cm; š. 3,6 cm;
inv. br. 143/97.

Rezač za kožu ili drvo (?) s trokutastim "rezilom", te okruglim trnom,

IV. stoljeće (?).

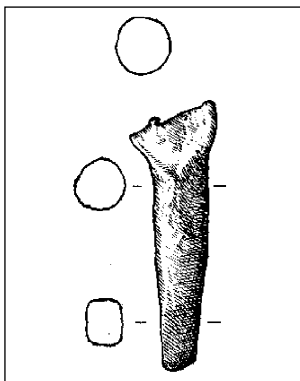

51. SJEKAČ

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 3,7 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 146/97.

Sjekač okruglog presjeka oštrog zakošenog ravnog vrha; glava raskovana udarcima.

IV. stoljeće (?).

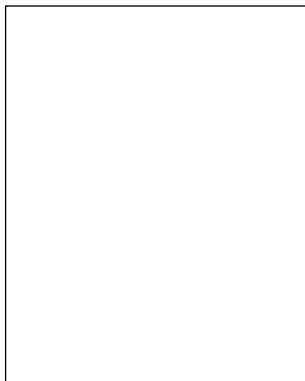

52. SJEKAČ - REZAČ

Iskopavanje 1990. g.;
željezo; d. 7,9 cm; š. 1,3 cm;
inv. br. 147/97.

Sjekač-rezač debljeg pravokutnog presjeka asimetričnog ravnog "rezila", polukružno zaobljene glave.

IV. stoljeće (?).

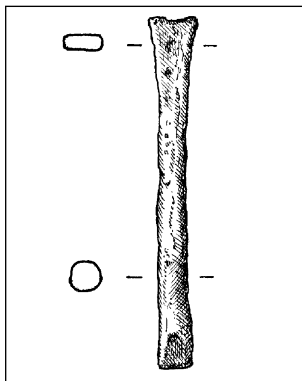

55. DLIJETO-ROVAŠ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 4,8 cm; š. 0,5 cm;
inv. br. 150/97.

Malo dljeto-rovaš (?) okruglog presjeka, stanjenog gornjeg dijela, oštećen.

IV. stoljeće (?).

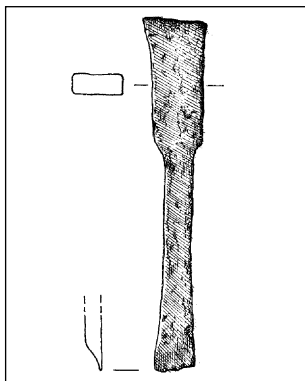

53. DLIJETO

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 7,8 cm; š. 1,1 cm;
inv. br. 148/97.

Dljeto pravokutnog presjeka s proširenim gornjim i suženim donjim dijelom, glave čini se zaravnane udarcima.

IV. stoljeće (?).

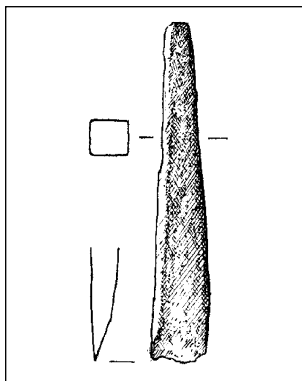

56. DLIJETO (?)

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 5,2 cm; š. 0,9 cm;
inv. br. 151/97.

Trokutast komad metala četvrtastog presjeka, širi se prema ravnom oštrom stanjenom vrhu, oštećen.

IV. stoljeće (?).

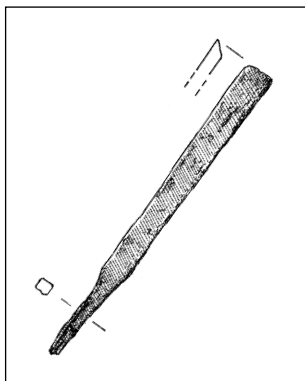

54. DLIJETO

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 7,7 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 149/97.

Usko dljeto pravokutnog presjeka s trnom za dršku.

IV. stoljeće (?).

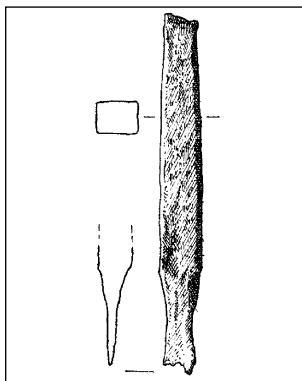

57. DLIJETO-SJEKAČ

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 5,9 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 152/97.

Duguljasti komad metala, vrh se simetrično suzuje u oštri ravni završetak, oštećen.

IV. stoljeće (?).

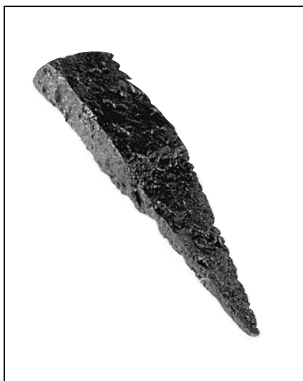
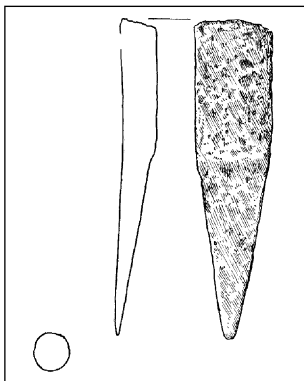

58. DRŠKA

Iskopavanje 1992. g.;
željezo; d. 6,5 cm; š. 1,6 cm;
inv. br. 153/97.

Ulomak gornjeg dijela oruđa s trokutasto suženim trnom pravokutnog presjeka, prelomljen u sredini tijela.

IV. stoljeće (?).

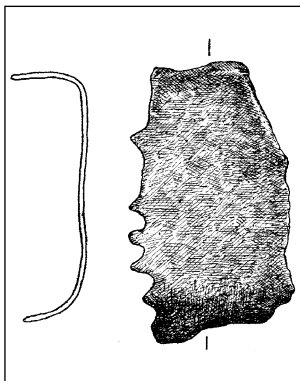

61. STRUGAČ

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 5,1 cm; š. 3,1 cm;
inv. br. 156/97.

Strugač (?) pilastog donjeg završetka prema unutra povijenih krajeva, relativno ravnog gornjeg dijela.

IV. stoljeće (?).

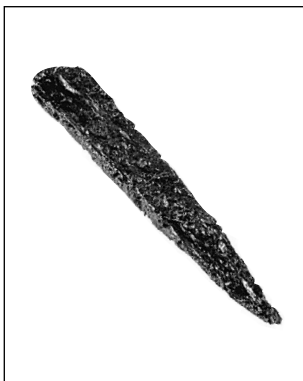
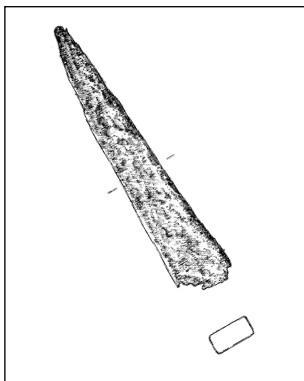

59. DRŠKA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 7,3 cm; š. 1,4 cm;
inv. br. 154/97.

Ulomak plosnate drške trna suženog prema kraju, na najširem dijelu slomljena.

IV. stoljeće (?).

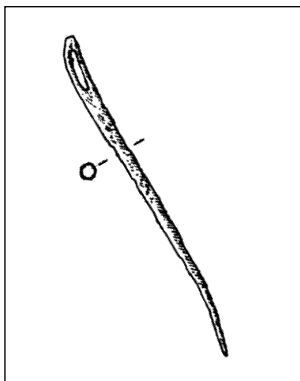

62. IGLA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 1,5 cm; š. 2,9 cm;
inv. br. 157/97.

Igla s probušenom glavom pri vrhu lagano savijena; relativno dobro sačuvana.

IV. stoljeće (?).

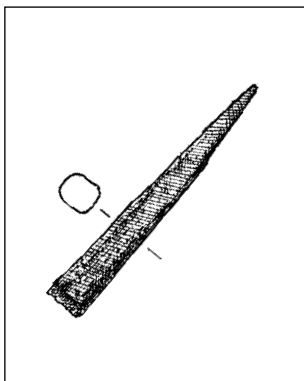

60. ŠILO

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 4,0 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 155/97.

Ulomak šila (?) kružnog i četvrtastog presjeka, šiljastog oštrog vrha.

IV. stoljeće (?).

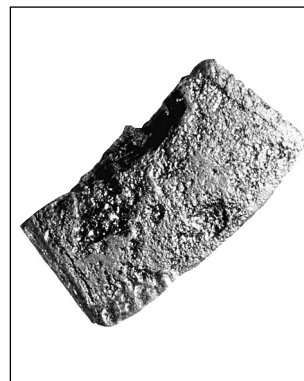
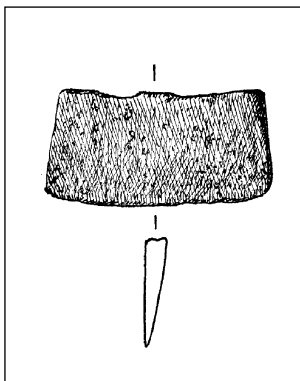

63. DLIJETO BLANJE

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 1,5 cm; š. 2,9 cm;
inv. br. 158/97.

Odlomljeni vrh dlijeta blanje (?) asimetrično sužen prema oštrom ravnom vrhu, nedostaje veći dio gornjeg dijela.

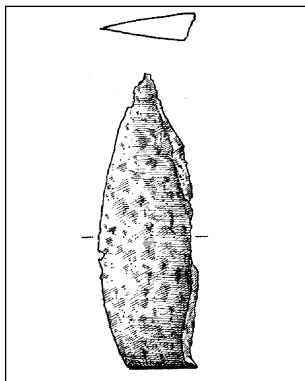
IV. stoljeće (?).

64. SJEKIRA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 1,6 cm; š. 5,2 cm;
inv. br. 159/97.

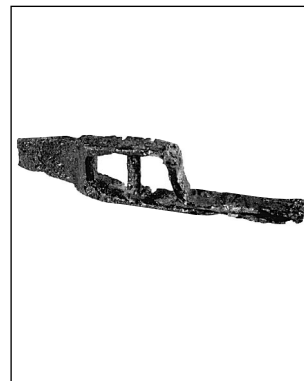
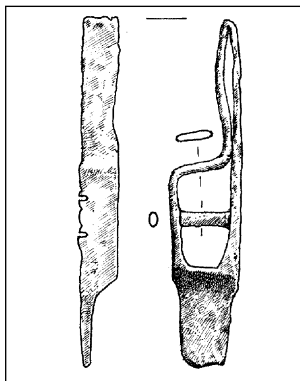
Odlomljeni vrh sjekirice, nedostaje tijelo i ušica.
IV. stoljeće (?).

67. BRAVA

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; 5,8 cm.; š. 1,3 cm;
inv. br. 162/97.

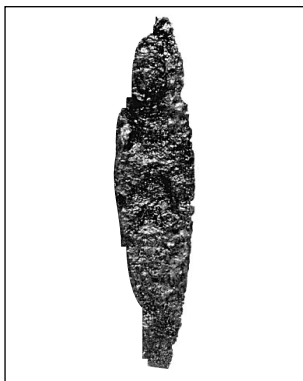
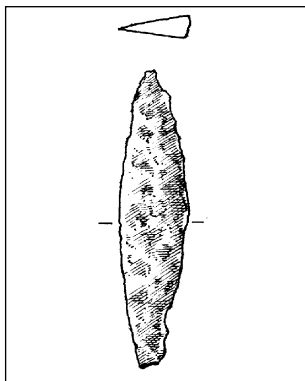
Pokretni dio brave s otvorom za ključ i tankim urezima s jedne strane.
IV. stoljeće (?).

65. SJEKIRA

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 1,0 cm; š. 4,3 cm;
inv. br. 160/97.

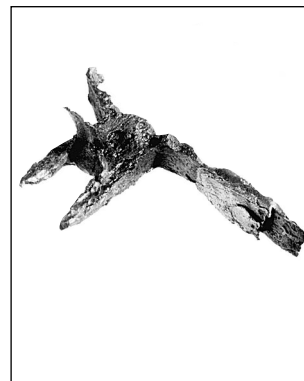
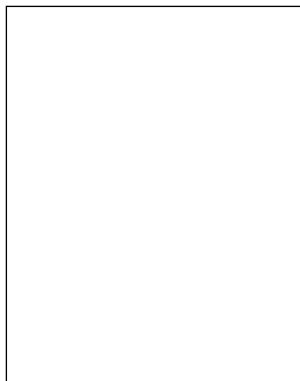
Odlomljeni vrh sjekirice, nedostaje tijelo i ušica.
IV. stoljeće (?).

68. BRAVA (?)

Iskopavanje 1996. g.;
željezo, bronca; d. 6,4 cm; š. 3,2 cm;
inv. br. 163/97.

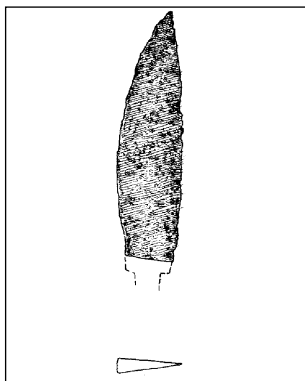
Dio brave ili ključa (?), u produženom dijelu laminiran broncom, oštećen.
IV. stoljeće (?).

66. SJEKIRA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 1,4 cm;
inv. br. 161/97.

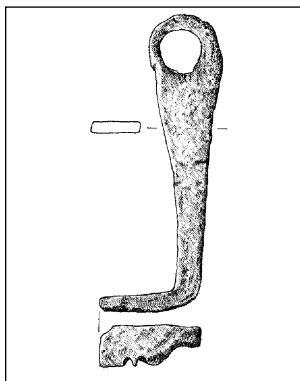
Odlomljeni vrh sjekirice (ili noža), nedostaje bočni dio.
IV. stoljeće (?).

69. KLJUČ

Iskopavanje 1990. g.;
željezo; d. 7,8 cm.; š. stope 2,1 cm;
inv. br. 164/97.

Ključ duguljastog trokutastog plosnatog tijela sa zavijenom stopom s narezima, u gornjem dijelu kružni otvor.
IV. stoljeće (?).

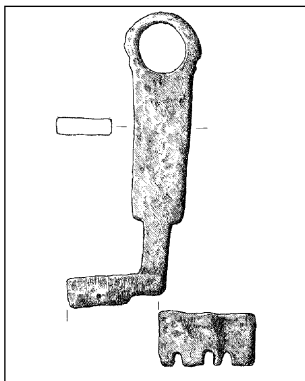

70. KLJUČ

Iskopavanje 1989. g.;
željezo; d. 8,5 cm; š. stope 2,8 cm;
inv. br. 165/97.

Ključ duguljastog ravnog plosnatog tijela sa zavijenom stopom s narezima, u gornjem dijelu kružni otvor s malim ukrasnim narebrenjem obruča.

IV. stoljeće (?).

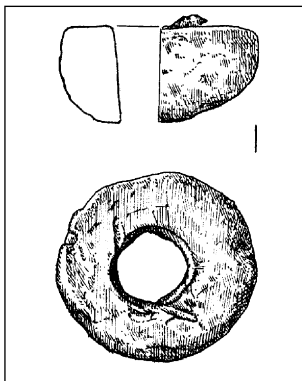

73. PRŠLJEN

Iskopavanje 1995. g.;
olovo; O=3,0 cm; š. 1,5 cm;
inv. br. 168/97.

Pršljen polukružno ispupčen u gornjem dijelu, grubo lijevan.

III-IV. stoljeće.

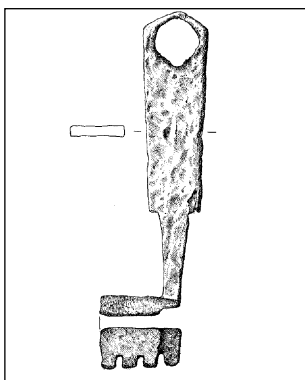

71. KLJUČ

Iskopavanje 1991. g.;
željezo; d. 10,1 cm; š. 2,6 cm;
inv. br. 166/97.

Ključ duguljastog ravnog plosnatog tijela sa zavijenom stopom s narezima, u gornjem dijelu kružni otvor.

IV. stoljeće (?).

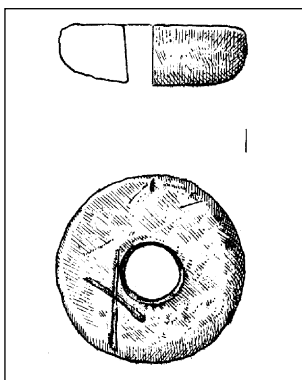

74. PRŠLJEN

Iskopavanje 1992. g.;
olovo; O=2,8 cm; š. 1,0 cm;
inv. br. 169/97.

Plosnati pršljen plitko polukružno zaobljena gornjeg ruba, na ravnom dijelu druge strana urezan znak "X" nejednake dubine ureza krakova.

III-IV. stoljeće.

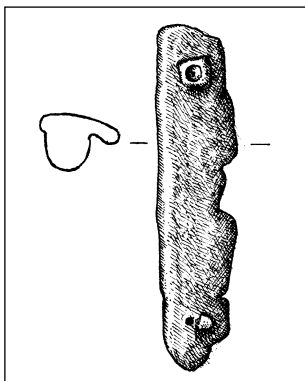

72. DIO OPLATE (?)

Iskopavanje 1996. g.;
olovo; 4,7 cm; š. 1,1 cm;
inv. br. 167/97.

Dio oplate (?) ili opreme (?) s dva ispupčenja za prihvaćanje, ulomak, sačuvani dio kružnog presjeka.

IV. stoljeće (?).

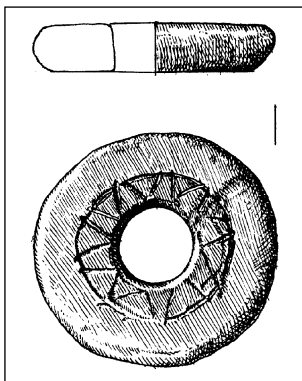

75. PRŠLJEN

Iskopavanje 1994. g.;
olovo; O=3,9 cm; š. 0,9 cm;
inv. br. 170/97.

Plosnati pršljen plitko polukružno zaobljena gornjeg ruba, na ravnom dijelu druge strane urezan krug s prema kružnom otvoru urezanim kosim cik-cak crticama.

III-IV. stoljeće.

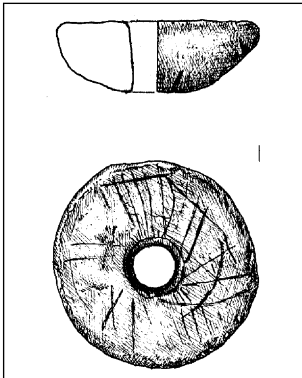

76. PRŠLJEN

Iskopavanje 1997. g.;
olovo; $O=3,5$ cm; š. 1,3 cm;
inv. br. 171/97.

Prema gore ispučeni pršljen oštećen s dva dublja ureza, na ravnom dijelu oko kružnog otvora kosim i vodoravnim plitkim crticama urezan motiv "oka".

III-IV. stoljeće.

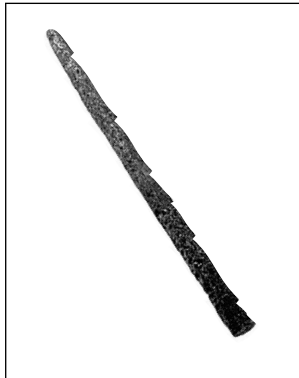

79. ŠPICA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 15,5 cm; $O=1,1$ cm;
inv. br. 174/97.

Kamenarska (?) špica kružnog presjeka, oštećena vrha, glave proširene udarcima.

III-IV. stoljeće (?).

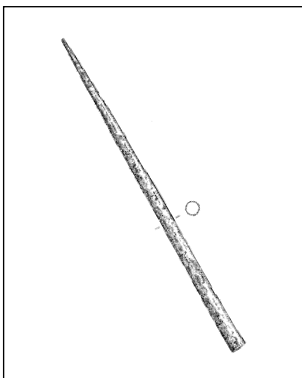

77. VRETENO

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 16,5 cm; š. 0,8 cm;
inv. br. 172/97.

Vreteno šiljastog vrha kružnog presjeka, relativno dobro sačuvano.

IV. stoljeće (?).

80. ŠPICA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 13,1 cm; $O=1,1$ cm;
inv. br. 175/97.

Kamenarska (?) špica kružnog presjeka, oštećene glave i vrha (odlomljeni).

III-IV. stoljeće (?).

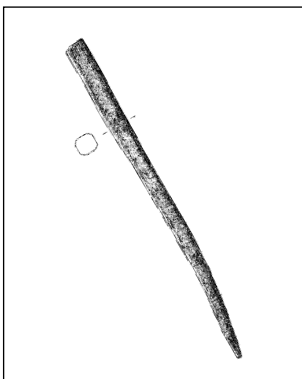

78. ŠPICA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 16,8 cm; š. 1,0 cm;
inv. br. 173/97.

Kamenarska (?) špica malo savijenog vrha, četvrtastog je presjeka sa zaskošnim rubovima. Glava je odlomljena, oštećena udarcima (?).

III-IV. stoljeće (?).

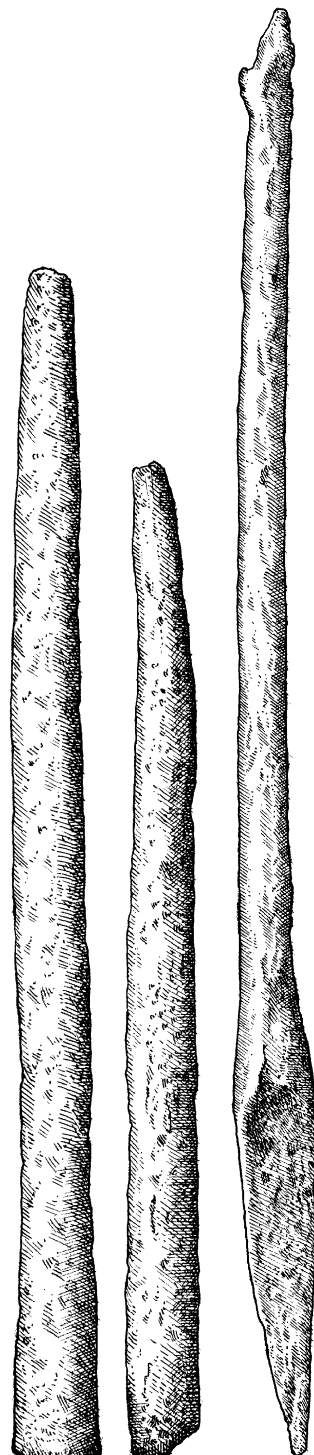
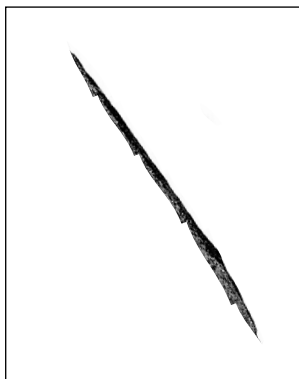

81. SVRDLO

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 18,5 cm; 0,7 cm;
inv. br. 176/97.

Oštećeno svrdlo za drvo, bez lopatice za bušenje, kružnog presjeka tijela.

(III.) IV. - V. stoljeće (?).

82. SVRDLO

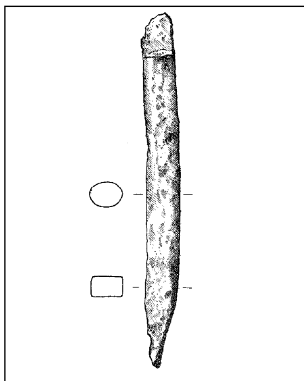
Iskopavanje 1995. g.;

željezo; d. 9,8 cm;

inv. br. 177/97.

Oštećeno svrdlo za drvo, nedostaje donja polovica s lopaticom za bušenje, kružnog presjeka tijela.

(III.) IV. - V. stoljeće (?).

85. ŠILO-PROBIJAČ

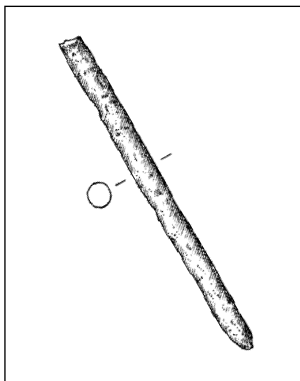
Iskopavanje 1995. g.;

željezo; d. 6,5 cm; 0,5 cm;

inv. br. 180/97.

Oštećeno šilo-probijač kružnog presjeka, šiljastog oštećenog vrha.

IV. stoljeće (?).

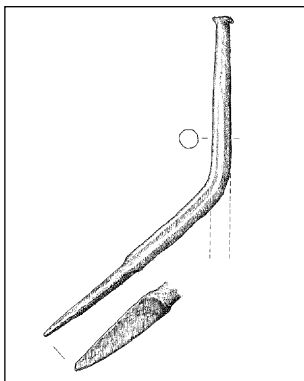
83. SVRDLO

Iskopavanje 1986. g.;

željezo; d. 15,5 cm; 0,9 cm; inv. br. 178/97.

Oštećeno svrdlo za drvo poligonalnog presjeka, sekundarno savijeno na polovici, na mjestu gdje nedostaje lopatica za bušenje sekundarna proširenja od udaranja po tvrdim predmetima.

(III.) IV. - V. stoljeće (?).

RECIPIJENTI

84. ŠILO-PROBIJAČ (?)

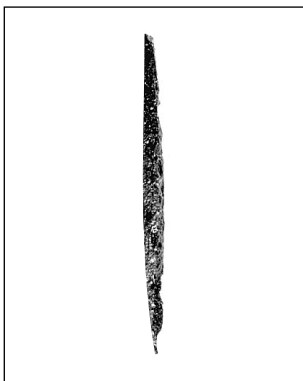
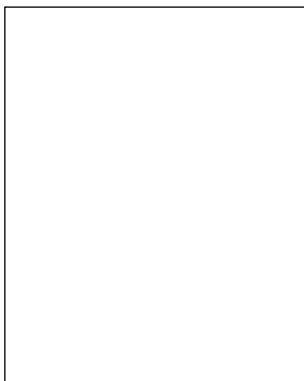
Iskopavanje 1989. g.;

željezo; d. 6,7 cm; š. 0,5 cm;

inv. br. 179/97.

Oštećeno šilo-probijač četvrtastog presjeka, šiljastog vrha.

IV. stoljeće (?).

86. PROVJESLO VJEDRA

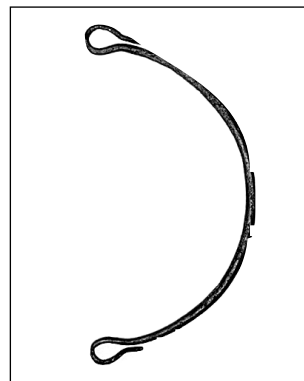
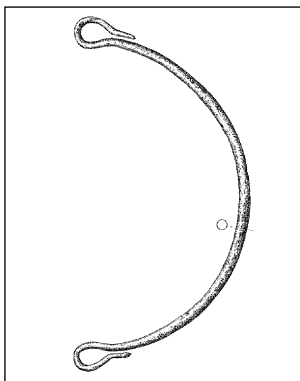
Iskopavanje 1984. g.;

željezo; d. 23,3 cm; O=0,8 cm;

inv. br. 181/97.

Polukružno provjeslo sa zavnutim krajevima za vjedro, polukružnog presjeka.

IV. - poč. V. stoljeće (?).

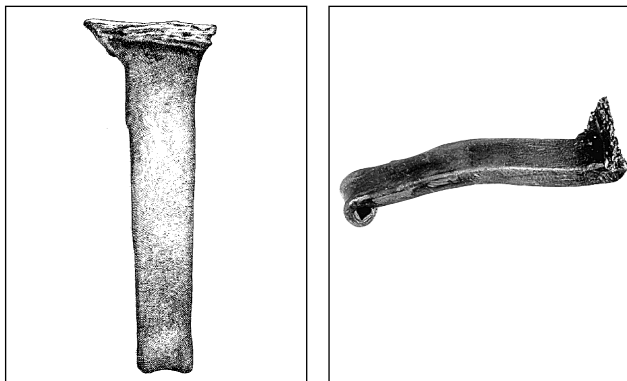

87. DRŠKA PATERE

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 11,5 cm; š. 2,1 cm; 182/97.

Drška patere bez otrgnutog recipijenta, ukrasno zavrnutog završetka.

IV. - poč. V. stoljeća (?).

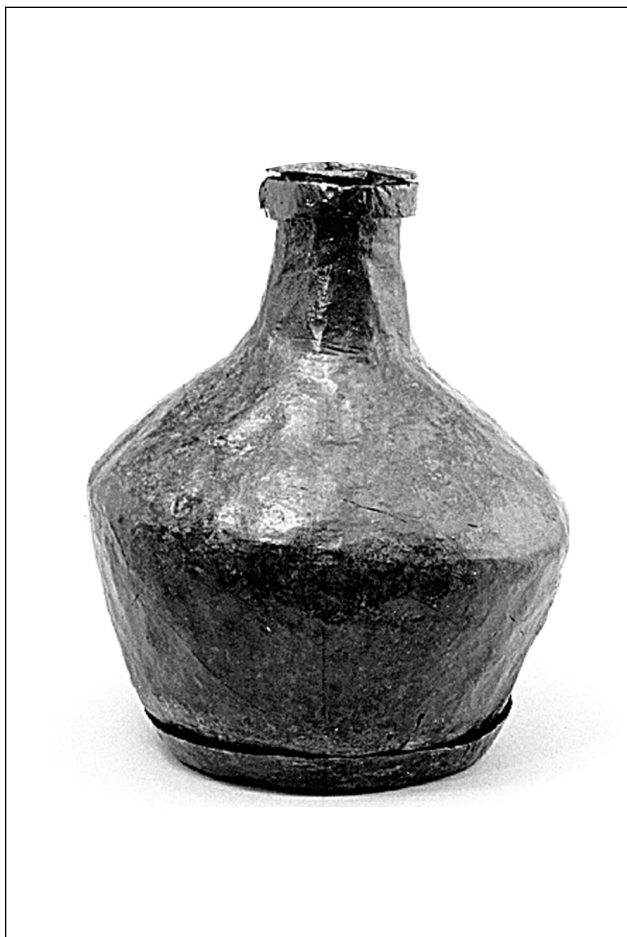

88. VRČ

Iskopavanje 1988. g.;
bronca, vis. 19 cm; O=14,5 cm;
inv. br. 51/94.

Vrč od brončanog lima prekriven zelenkastom plemenitom patinom, mjestimično lagano oštećen urezima. Drška nije sačuvana, no vidljiv je otisak njezinog spoja na ramenima. Uz grlo otvora nalazi se željezni prsten, vjerojatno neke kasnije reparacije. Na odvojenom dnu sekundarno su urezane po tri usporedne crte u obliku križa.

IV. stoljeće.

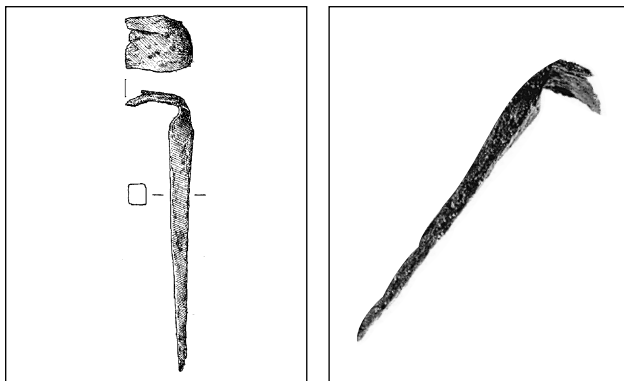
DIJELOVI OPREME NOŠNJE

89. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 8,0 cm; š. 0,8 cm;
inv. br. 184/97.

Klin trokutastog suženja prema vrhu pravokutnog presjeka, pačetvorinasta tanka asimetrična glava; dio uz ženski pojas.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

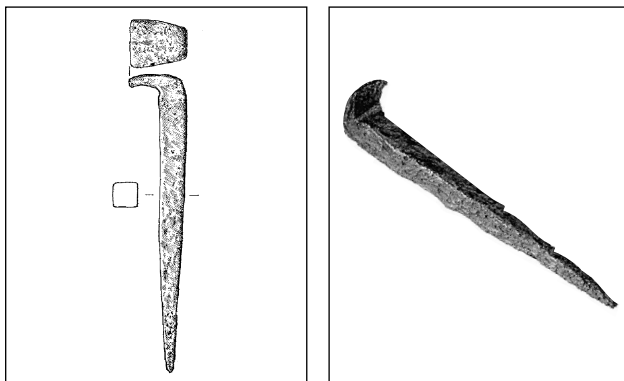

90. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 9,4 cm; š. 1,0 cm;
inv. br. 184/97.

Klin trokutastog suženja prema vrhu pravokutnog presjeka, pačetvorinasta tanka asimetrična glava; dio uz ženski pojas.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

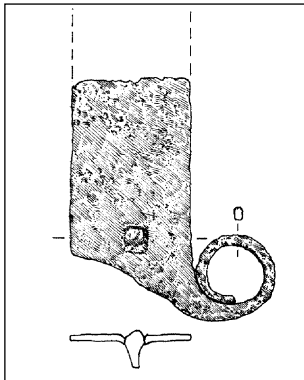
91. OKOV TORBICE

Iskopavanje 1994. g.;

željezo; d. 5,3 cm; š. 4,3 cm; inv. br. 185/97.

Odlomljani dio okova torbice (?) s ukrasnom spiralom na kraju, ispod spirale na limenom dijelu sačuvan dio zakovice - na prijelomu također dio rupe druge zakovice; čini se da nedostaje nešto više od polovice okova.

V. stoljeće (?).

94. "S" KUKA

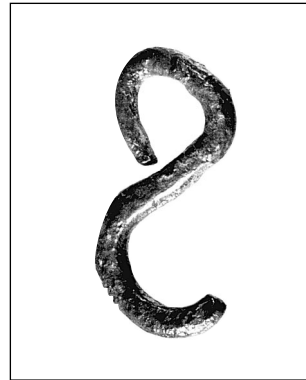
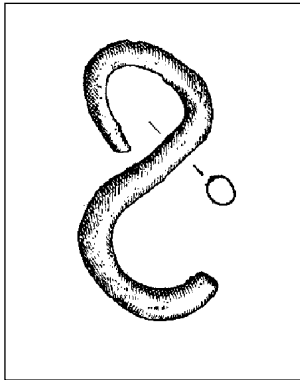
Iskopavanje 1990. g.;

bronca; d. 3,3 cm; š. 1,5 cm;

inv. br. 188/97.

Kuka u obliku slova "S", jedna strana donekle rastvorena; dio uz pojas (?).

IV. - V. stoljeće.

92. OKOV (PREĐICA) POJASA

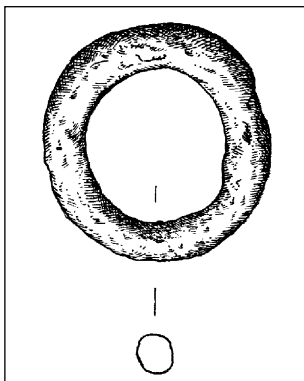
Iskopavanje 1997. g.;

željezo; O=3,4 cm; š. 0,7 cm;

inv. br. 186/97.

Okrugla pređica pojasa ili vrećice (?) debljeg okova.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

95. PREĐICA

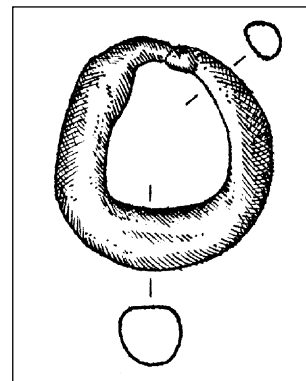
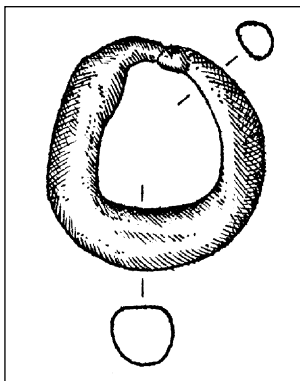
Iskopavanje 1994. g.;

bronca; d. 2,4 cm; š. 2,2 cm;

inv. br. 189/97.

Dijelom okrugla oštećena pređica tanjeg remena, trn nedostaje.

V. stoljeće (?).

93. OKOV (PREĐICA) POJASA

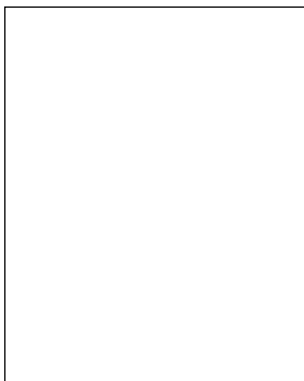
Iskopavanje 1990. g.;

željezo; O=3,0 cm; š. 0,6 cm;

inv. br. 187/97.

Okrugla pređica pojasa ili vrećice (?) debljeg okova.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

96. TRN PREĐICE

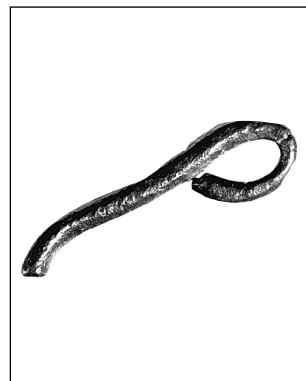
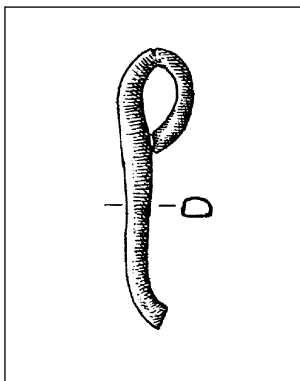
Iskopavanje 1997. g.;

bronca; d. 3,2 cm;

inv. br. 190/97.

Trn pređice zavinutog kraja, okov nedostaje.

IV. - V. stoljeće.

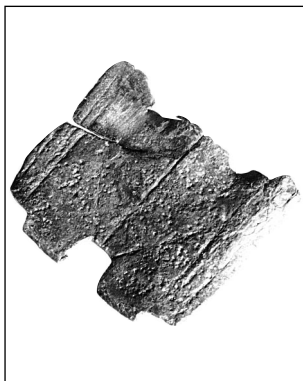
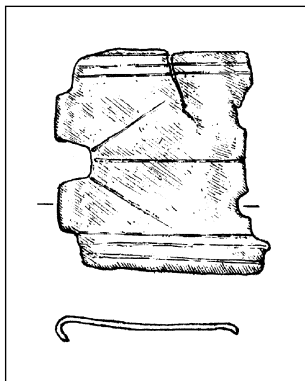

97. PREDICA

Iskopavanje 1991. g.;
bronca; d. 3,0 cm; š. 3,1 cm;
inv. br. 191/97.

Četvrtasti okov predice ukrašen urezanim crtama uz rub i konično prema sredini; pokretni i zadnji dio iza dvije rupice nedostaju.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

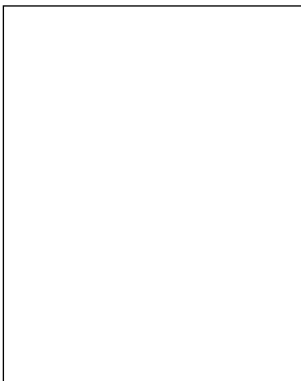

100. PLOČICA

Iskopavanje 1996. g.;
bronca; d. 6,1 cm; š. 2,0 cm;
inv. br. 194/97.

Duguljasta pločica sa zakovicom u sredini, ulomak veće cjeline.

IV. - V. stoljeće.

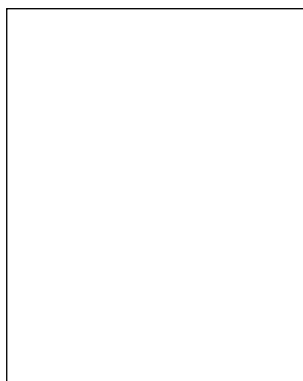
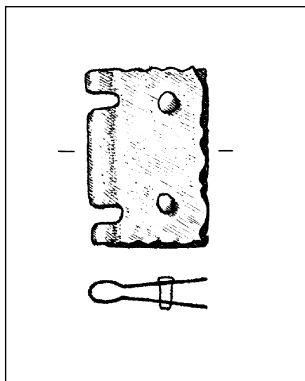

98. PREDICA

Iskopavanje 1996. g.;
bronca; d. 1,6 cm; š. 2,4 cm;
inv. br. 192/97.

Pravokutni okov predice valovito ukrasno izvedena tri ruba, dvostruki lim povezan dvjema zakovicama s dva proreza za pokretni dio.

2. pol. IV. st. - poč. V. stoljeća.

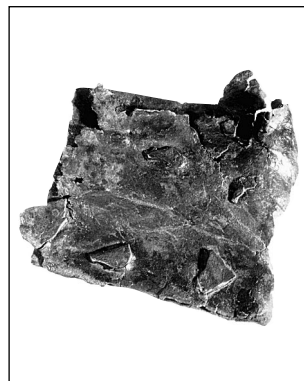
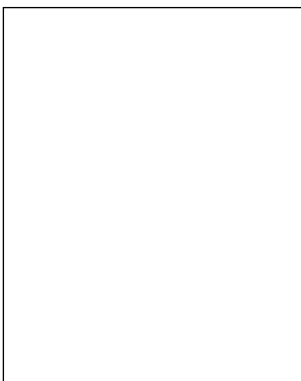

101. PLOČA

Iskopavanje 1996. g.;
bronca; d. 6,3 cm; š. 6,2 cm;
inv. br. 195/97.

Četvrtasti ulomak dvostruke ploče, dijela veće cjeline. Uz jedini ravan rub tri očuvane također brončane zakovice.

IV. - V. stoljeće.

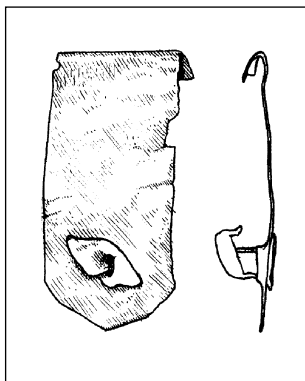

99. OKOV ZAVRŠETKA POJASA

Iskopavanje 1997. g.;
bronca; d. 3,5 cm; š. 1,6 cm;
inv. br. 193/97.

Duguljasti pojasni jezičac (?) od tankog lima sa zakovicom, na jednom kraju završava trokutasto, na drugom zavrtnuto po dužini.

V. stoljeće (?).

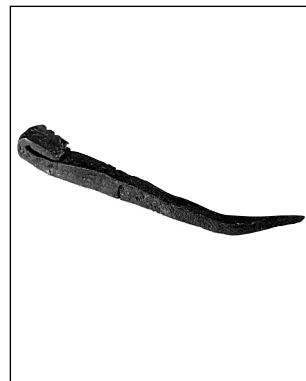
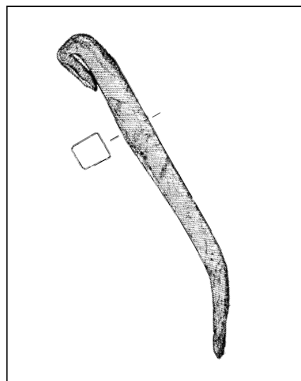
GRAĐEVINSKI KLINOVI

104. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 10,6 cm; š. 0,8 cm;
inv. br. 198/97.

Dugi klin glave izrađene savijanjem gornjeg dijela uz tijelo, četvrtastog presjeka, vrh malo savijen. Vrlo dobro sačuvan.

IV. - V. stoljeće.

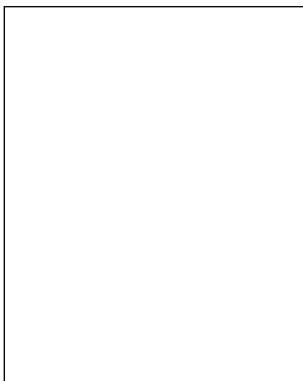
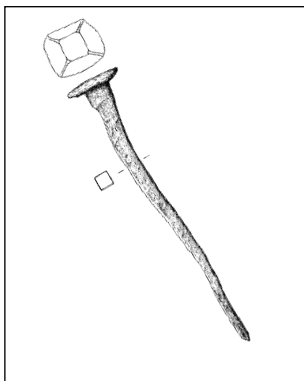

102. KLIN

Iskopavanje 1989. g.;
željezo; d. 13,2 cm; š. 0,7 cm; inv. br. 196/97.

Dugi klin četvrtaste ravne glave s donje strane ojačane četirima zrakastim rebrima i kratkim vratom, četvrtastog presjeka. Prema ojačanjima glave i vrata mogao bi biti i dio kola.

IV. - V. stoljeće.

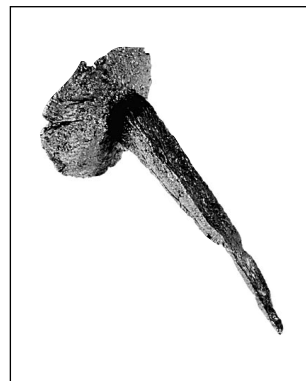
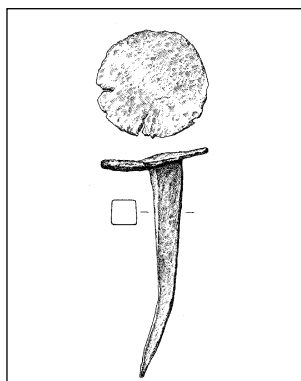

105. KLIN

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 8,5 cm; š. 0,8 cm; glava O=4,0 cm;
inv. br. 199/97.

Klin velike okrugle glave četvrtastog presjeka, vrh malo savijen. Plosnata okrugla glava vjerojatno u ukrasnoj funkciji vrata, kola (?) itd.

IV. - V. stoljeće.

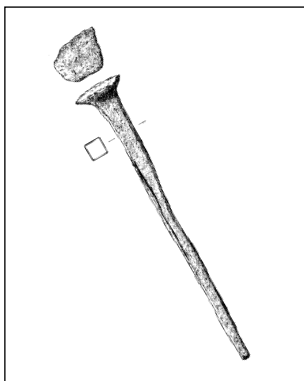

103. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 12,6 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 197/97.

Dugi klin s glavom koja konusno prelazi u tijelo, četvrtastog presjeka; oštećen.

IV. - V. stoljeće.

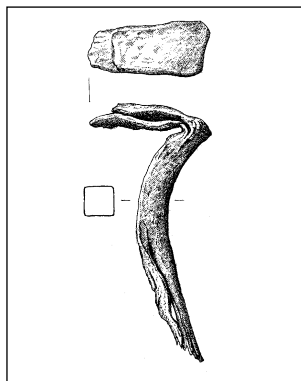

106. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 8,0 cm; š. 0,9 cm;
inv. br. 200/97.

Polukružno savijeni klin uske glave na jednu stranu, četvrtastog presjeka.

IV. - V. stoljeće.

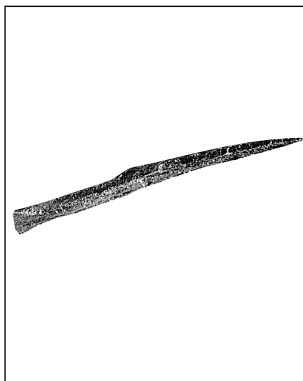
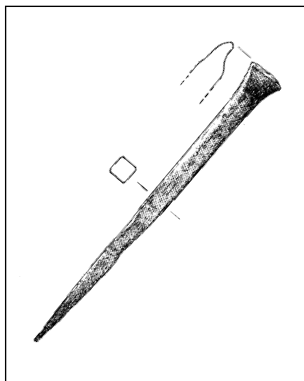

107. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 10,3 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 201/97.

Klin odlomljene asimetrične glave stanjenog vrata, četvrtstog presjeka, po dužini vrlo lagano izvijen prema van.

IV. - V. stoljeće.

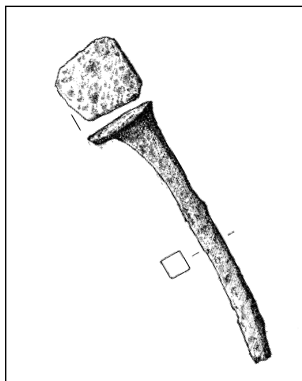

110. KLIN

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 6,7 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 204/97.

Klin ravne četvrtaste glave konusno prema vratu ojačane glave, četvrtastog presjeka; vrh odlomljen.

IV. - V. stoljeće.

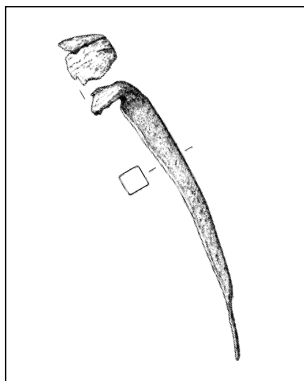

108. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 9,4 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 202/97.

Klin plosnate asimetrične glave u stranu stanjenog vrata, četvrtastog presjeka; po dužinu lagano izvijen prema unutra.

IV. - V. stoljeće

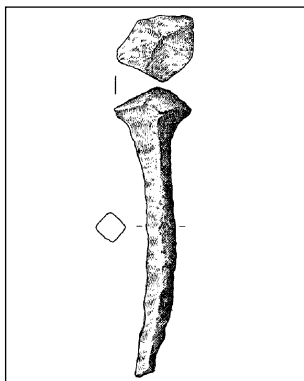
KOLA

109. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 6,5 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 203/97.

Klin ispupčene konusno prema vratu ojačane glave, četvrtastog presjeka; vrh odlomljen.

IV. - V. stoljeće.

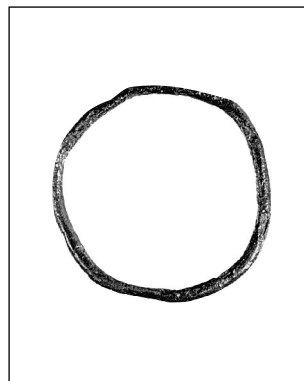
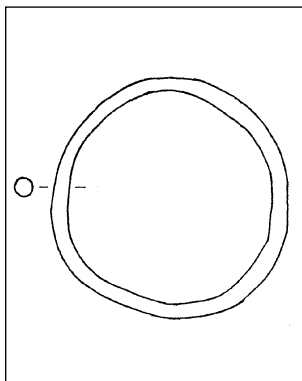

111 a. KOLA

Iskopavanje 197?. g.;
željezo; spirala 7,0 cm; š. 0,5 cm;
inv. br. 205a/97.

Kolut ne sasvim pravilno iskovan, iskrivljenje naknadno nastalo.

III. - IV. stoljeće.

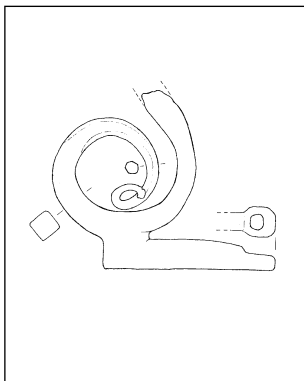

111 b. KOLA

Iskopavanje isto;
željezo; d. 18,5 cm; š. 14,8 cm; deb. 2,0 cm;
inv. br. 205b/97.

U spiralu savijeno željezo s rupom na početku za učvršćenje u drvenu gredu, četvrtastog presjeka; vrh spirale oštećen.

III. - IV. stoljeće.

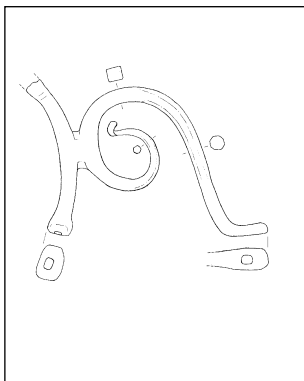

111 c. KOLA

Iskopavanje isto;
željezo; d. 17. cm; spirala 23 cm; š. 1,7 cm;
inv. br. 205c/97.

U spiralu savijeno željezo s rupama na krajevima za pričvršćivanje na gredu, četvrtastog i poligonalnog presjeka; treći kraj oštećen.

III. - IV. stoljeće.

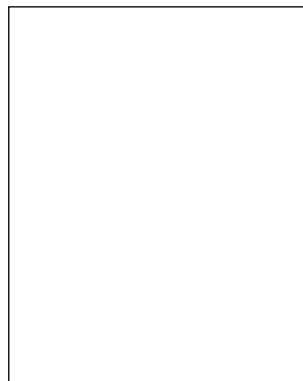
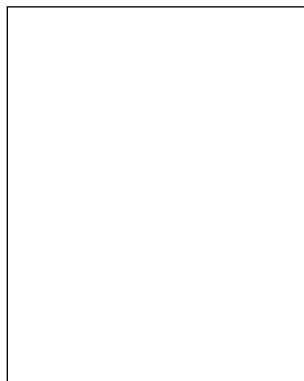
TROSKA

112. TROSKA

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; grumenje 4-7 cm; 5 komada;
inv. br. 206/97.

Amorfno grumenje troske kovačko-ljevačke uporabe, lokalna radionica.

IV. - V. stoljeće.

DIJELOVI DRVENIH KASETA

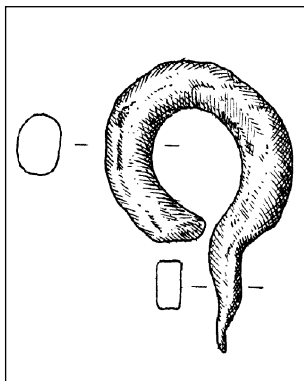
ŠKRINJA I SLIČNO

113. OKRETNİ PRSTEN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 3,5 cm; š. 2,2 cm;
inv. br. 207/97.

Okretni prsten za zatvaranje poklopca; dio u drvetu nedostaje.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

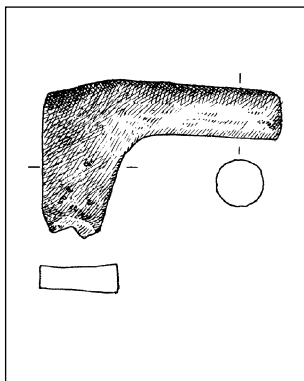

114. "PANT"

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 2,5 cm; vis. 3,7 cm;
inv. br. 208/97.

Nepokretni dio poklopca drvene škrinje; odlomljen zadnji dio trna.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća

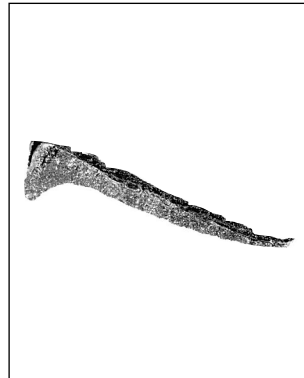
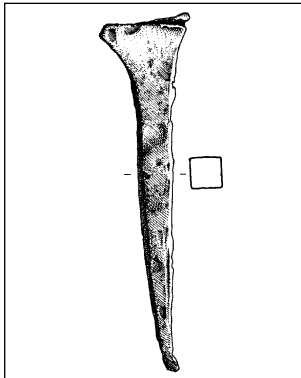

115. KLIN

Iskopavanje 1989. g.;
željezo; d. 7,8 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 209/97.

Klin lagano povijen u obliku slova "S", pravokutnog presjeka, glava tanka i kosa trokutasto proširena iz vrata, oštećena završetka.

III. - IV. stoljeće.

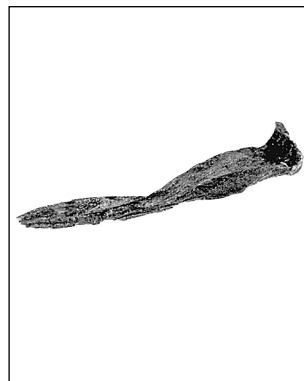
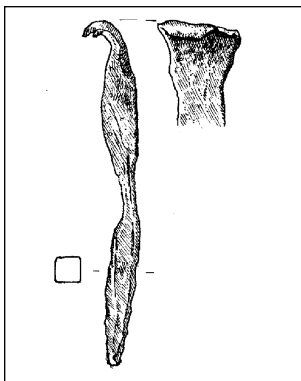

116. KLIN

Iskopavanje 1992. g.;
željezo; d. 6,0 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 210/97.

Klin lagano ručno povijen, pravokutnog presjeka, glava tanka i kosa trokutasto proširena iz vrata oštećena završetka.

III. - IV. stoljeće.

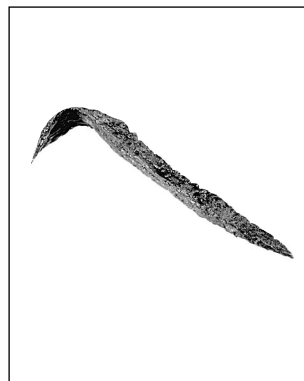
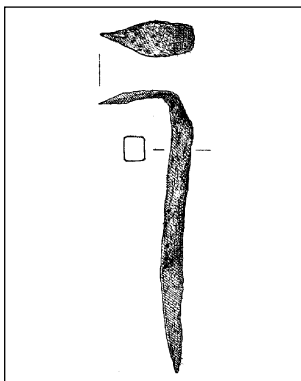

117. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,6 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 210/97.

Klin lagano povijen u obliku slova "S", pravokutnog presjeka, glava tanka i kosa ravno proširena iz vrata završava šiljastim vrhom.

III. - IV. stoljeće.

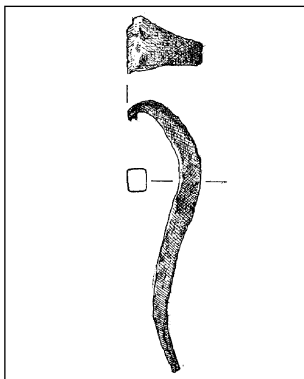

118. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,1 cm; š. 0,5 cm;
inv. br. 211/97.

Klin lagano povijen u obliku slova "S", glava tanka i kosa trokutasto proširena iz vrata oštećena završetka, četvrtastog presjeka.

III. - IV. stoljeće.

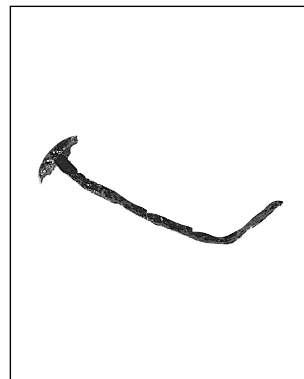
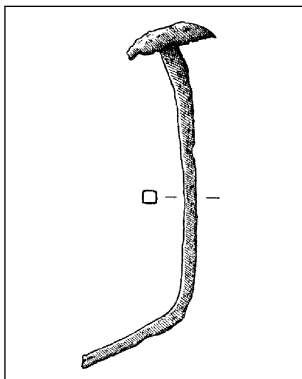

121. UKRASNI KLIN

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 6,4 cm; š. 0,3 cm;
inv. br. 214/97.

Tanki pri vrhu savijeni ukrasni klin tanke i okrugle ispupčene glave, četvrtastog presjeka.

III. - IV. stoljeće.

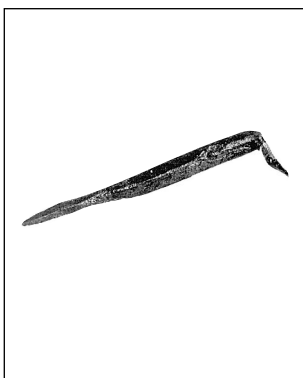
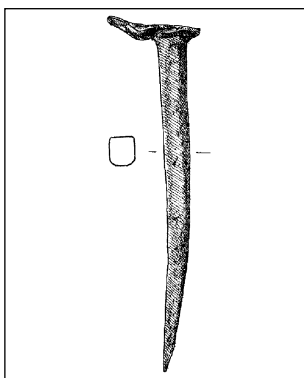

119. KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 8,4 cm; š. 0,7 cm;
inv. br. 212/97.

Klin lagano povijen u donjoj polovici, četvrtastog presjeka a u gornjoj trećini poligonalnog, glava u tankom ulomku, veći dio nedostaje.

III. - IV. stoljeće.

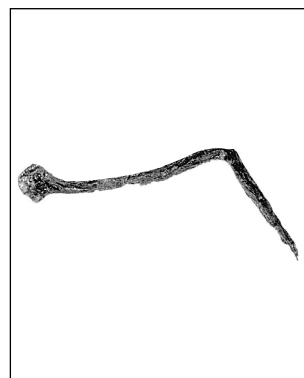
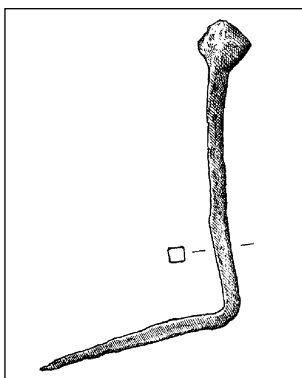

122. UKRASNI KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 7,0 cm; š. 0,3 cm;
inv. br. 215/97.

Tanki na polovici savijeni ukrasni klin okrugle bikonične glave, četvrtastog presjeka.

III.- IV. stoljeće.

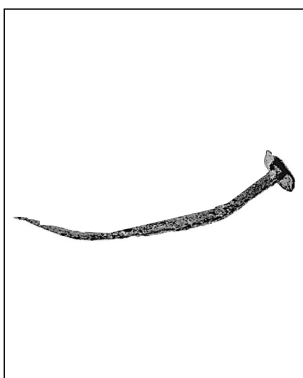
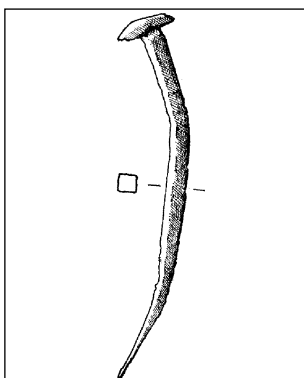

120. UKRASNI KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 6,6 cm; š. 0,35 cm;
inv. br. 213/97.

Tanki lučno savijeni klin tanke četvrtaste glave, četvrtastog presjeka.

III. - IV. stoljeće.

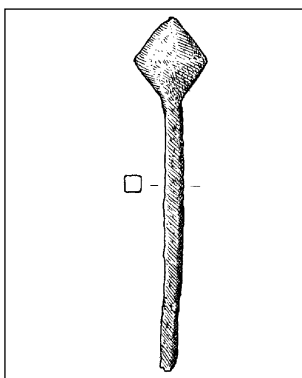

123. UKRASNI KLIN

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,0 cm; š. 0,3 cm;
inv. br. 215/97.

Tanki ukrasni klin okrugle bikonične glave, četvrtastog presjeka.

III. - IV. stoljeće.

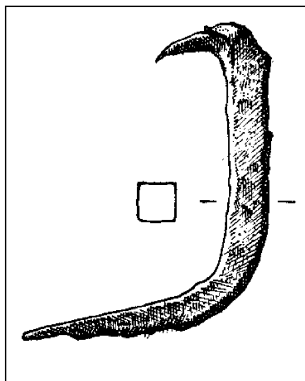

124. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 3,5 cm; š. 0,4 cm;
inv. br. 216/97.

Tanki klin na polovici savijen, četvrtastog presjeka, glava tanka na jednu stranu.

III. - IV. stoljeće.

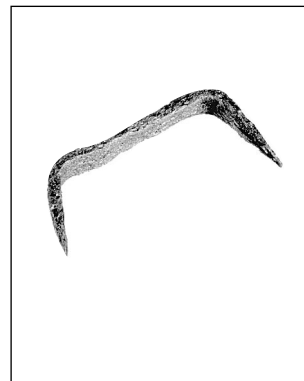

127. SPOJNICA

Iskopavanje 1990. g.;
željezo; d. 4,4 cm; š. 2,2 cm;
inv. br. 219/97.

Spojnica pravokutnog presjeka, krajevi trokutasto široki i šiljasti, malo razvrnuti.

III. - IV. stoljeće.

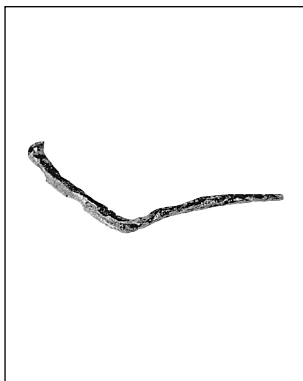
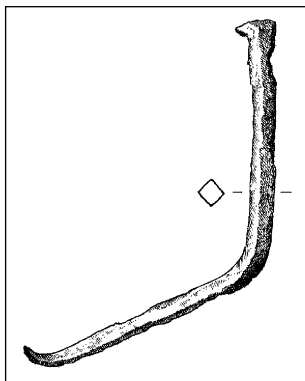

125. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 9,3 cm; š. 0,4 cm;
inv. br. 217/97.

Tanki klin na polovici savijen, četvrtastog presjeka, glava deblja na jednu stranu.

III. - IV. stoljeće.

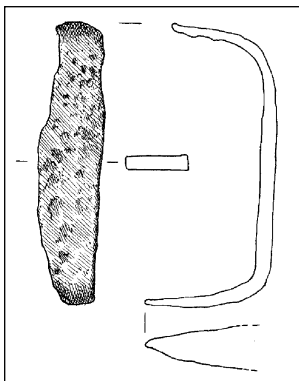

128. SPOJNICA

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 5,5 cm; š. 2,5 cm;
inv. br. 220/97.

Spojnica pravokutnog presjeka, krajevi trokutasto široki i šiljasti.

III. - IV. stoljeće.

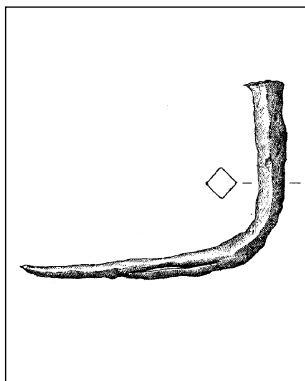

126. KLIN

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; d. 10,0 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 218/97.

Klin na polovici savijen, pravokutnog presjeka, glava deblja na jednu stranu.

III. - IV. stoljeće.

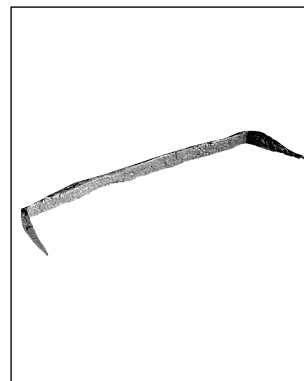
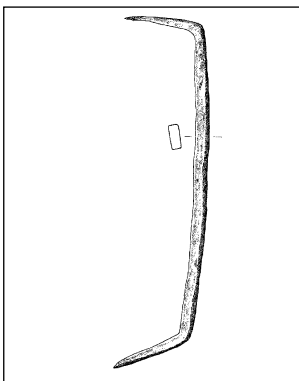

129. SPOJNICA

Iskopavanje 1992. g.;
željezo; d. 13,1 cm; š. 2,9 cm;
inv. br. 221/97.

Spojnica pravokutnog presjeka, krajevi trokutasto široki i šiljasti, malo razvrnuti.

III. - IV. stoljeće.

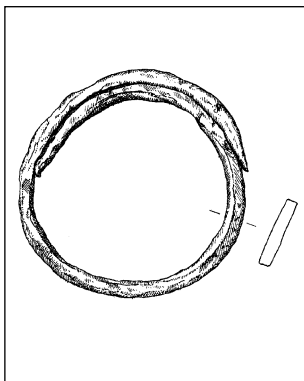
OSTALI OKOVI

130. KOLUT

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; $O=5$, cm; š. 1,5 cm;
inv. br. 222/97.

Kolut od deblje trake dvostruko zakovanih spojenih krajeva.

III. - IV. stoljeće.

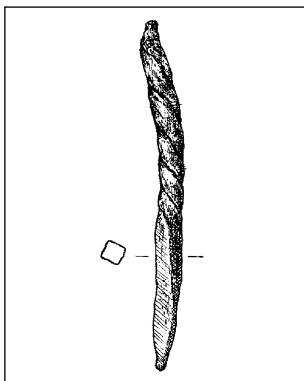

131. OKOV

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,2 cm; š. 0,6 cm;
inv. br. 223/97.

Tordirani slomljeni okov šiljastog završetka; lagano povijen.

III. - IV. stoljeće.

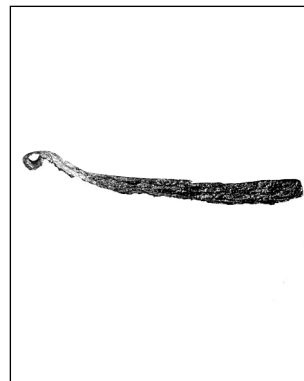

132. OKOV

Iskopavanje 1990. g.;
željezo; d. 5,9 cm; š. 0,4 cm;
inv. br. 224/97.

Plosnati okov sužen prema vrhu sa zavrnutin krajem.

III. - IV. stoljeće.

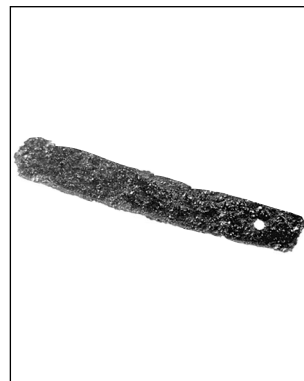
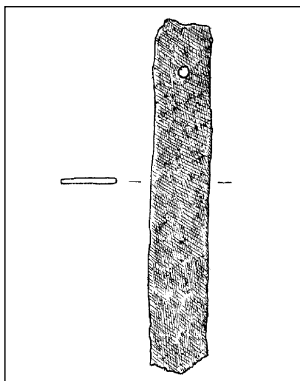

133. OKOV

Iskopavanje 1997. g.;
željezo; d. 6,3 cm; š. 1,1 cm;
inv. br. 225/97.

Tanki limeni duguljasti ravni okov, oštećenih završetaka.

III. - IV. stoljeće.

134. OKOV

Iskopavanje 1995. g.;
željezo; d. 5,2 cm; 2,8 cm;
inv. br. 226/97.

Tanki limeni duguljasti okov s rupom na jednom kraju, drugi oštećen, savinut u očuvanom dijelu.

III. - IV. stoljeće.

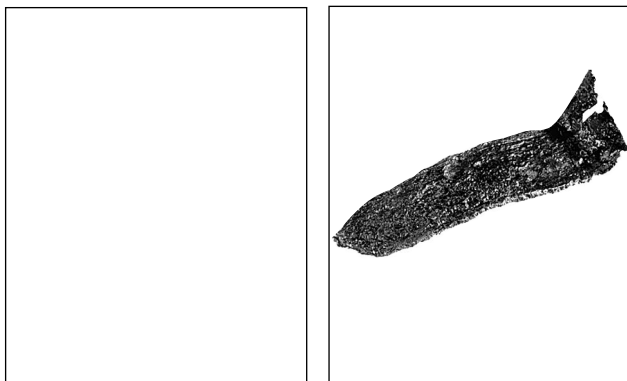

135. OKOV

Iskopavanje 1996. g.;
željezo; d. 6,3 cm; š. 1,6 cm;
inv. br. 227/97.

Limeni okov koji podsjeća na jezičac trokutasto završenog kraja, drugi zavinut.

III. - IV. stoljeće.

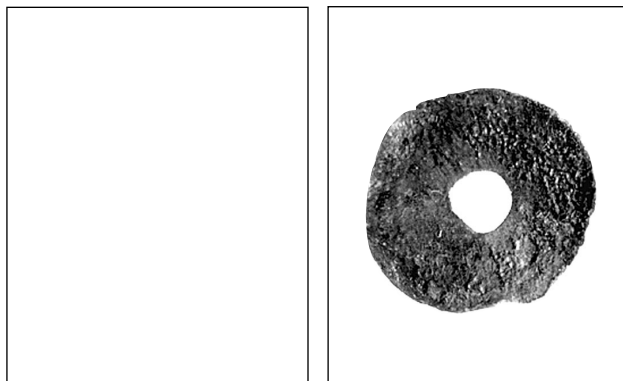
NOVCI I "ŽETONI"

137. ŽETON (?)

Iskopavanje 1990. g.;
bronca; pr. 20 mm;
inv. br. 229/97.

Vrlo tanki limeni "žeton" s rupom u sredini glatkih stranica.

III. - IV. stoljeće.

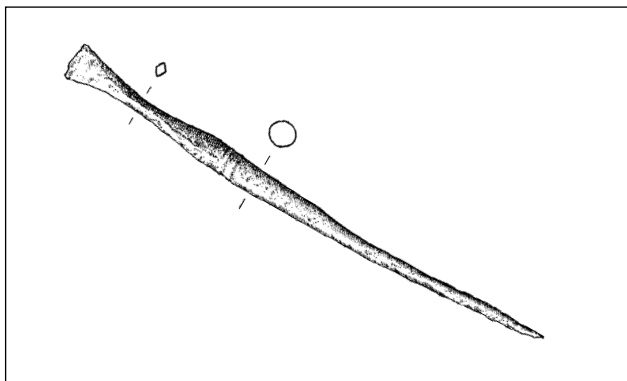
PISALJKA

136. PISALJKA

Iskopavanje 1991. g.;
željezo; d. 10 cm; Ø=0,5 cm;
inv. br. 228/97.

Pisaljka blago povijena, u sredini dva reljefno izlivena ukrasna kolutića. Na jednoj strani šiljasta, a na drugoj raširena u malu plosnatu lopaticu.

2. pol. IV. - poč. V. stoljeća.

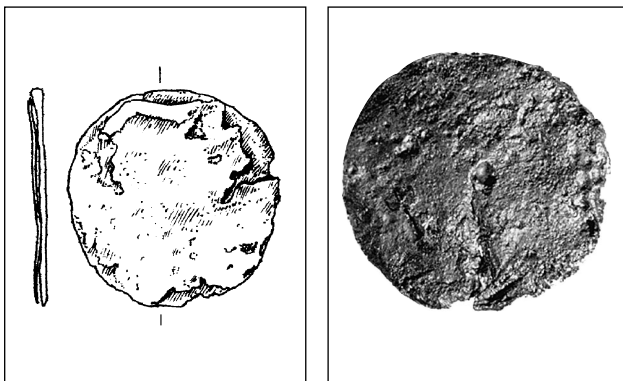

138. ŽETON (?)

Iskopavanje 1994. g.;
željezo; pr. 27 mm; š. 0,3 cm;
inv. br. 230/97.

Željezna limena dvoslojna okrugla pločica, donja tanja.

III. - IV. stoljeće.

139. NOVAC

Iskopavanje 1992. g.;

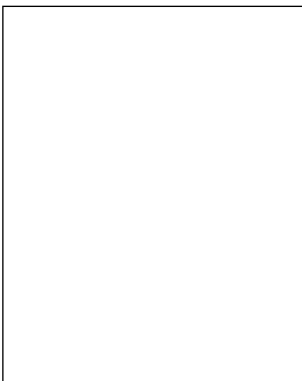
bakar, as; pr. 29,5X31,4 mm; inv. br. 231/97.

Novac carice Faustine st., žene Antonina Pija,

Av: DIVA FAUSTINA

Rv: ?

Umrta 141. god.

142. NOVAC

Iskopavanje 1996. g.;

bakar, antoninijan; pr. 17,2X21,3 mm;

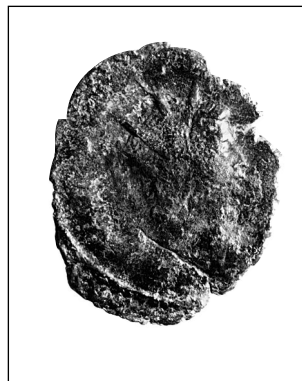
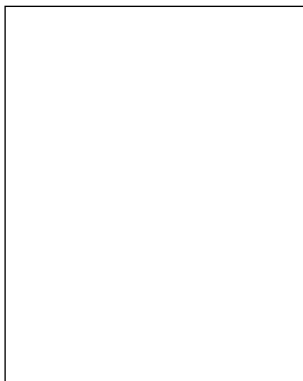
inv. br. 234/97.

Novac cara Galijena,

Av: GALLIENUS . . .

Rv: ?

253 - 268. god.

140. NOVAC

Iskopavanje 1996. g.;

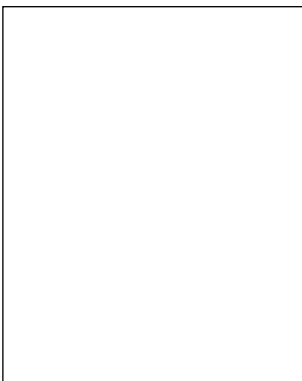
bakar, as; pr. 26X27 mm; inv. br. 232/97.

Novac carice Faustine ml. (?), žene Marka Aurelija,

Av: ?

Rv: ?

161 - 176. god.

143. NOVAC

Iskopavanje 1992. g.;

bakar, antoninijan, pr. 17,7X20 mm; inv. br. 235/97.

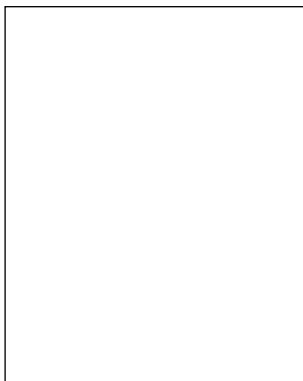
Novac carice Salonine, žene Galijena,

Av: SALONINA AVG

Rv: IVNO REGINA

Junona stoji ulijevo, drži žrtvenu posudu i skeptar,

Umrta 268. god.

141. NOVAC

Iskopavanje 1992. g.;

bakar, antoninijan, pr. 18X19mm; inv. br. 233/97.

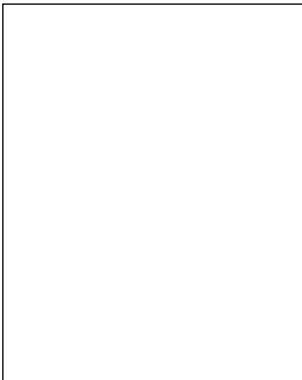
Novac cara Galijena,

Av: GALLIENUS AVG

Rv: APOLLINI CONS AVG

Kentaur stoji ulijevo, drži globus i strijelu.

253 - 268. god.

144. NOVAC

Iskopavanje 1991. g.;

bakar, antoninijan; pr. 17,1X22,3 mm; inv. br. 236/97.

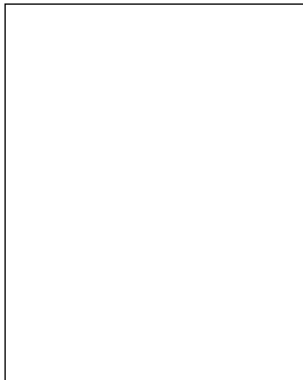
Novac cara Klaudija II.,

Av: IMP C . . . AVG

Rv: ANNONA AVG

Anona stoji i drži rog obilja,

268 - 270. god.

145. NOVAC

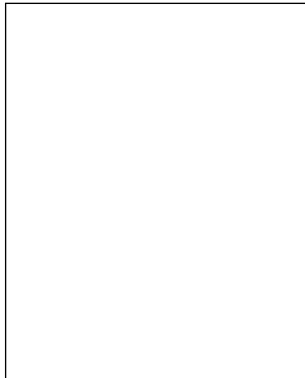
Iskopavanje 1988. g.;
bakar, folis; pr. 22,1X24,7 mm; inv. br. 237/97.

Novac cara Licinija,

Av: IMP LIC LICINIUS PF AVF

Rv: IOVI CONSERVATORI AVGG NN

Jupiter stoji, drži skeptar i Viktoriju na globusu, kraj nogu sokol
Kovnica Solun, 308 - 324. god.

148. NOVAC

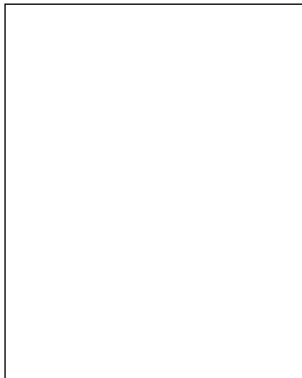
Iskopavanje 1989. g.;
bakar, centenional; pr. 17X18,5 mm; inv. br. 240/97.

Novac cara Gracijana,

Av: DN GRATIANUS PF AVG (glava cara udesno)

Rv: GLORIA ROMANORUM

Lijevo u polju S, desno P, car u pokretu nadesno, desnom rukom vuče zarobljenika, a u lijevoj drži labarum s kristogramom,
367 - 383. god.

146. NOVAC

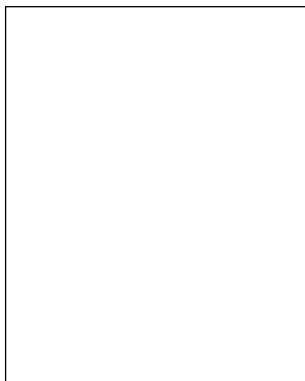
Iskopavanje 1992. g.;
bakar; pr. 16X16,7 mm;
inv. br. 238/97.

Novac cara Konstancija II.,

Av: ... CONSTANTIUS AVG (glava cara udesno)

Rv: SECURITAS ...

324 - 362. god.

149. NOVAC

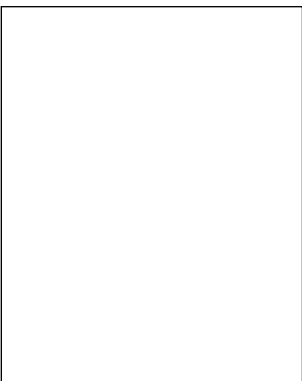
Iskopavanje 1997. g.;
bakar, pr. 17X18,5 mm; inv. br. 241/97.

Novac cara ?,

Av: ... ? (glava cara udesno)

Rv: ... ?

Novac nema revers već se vidi avers u negativu (!),
2. pol. IV. stoljeća.

147. NOVAC

Iskopavanje 1992. g.;
bakar, centenional; pr. 17,3X19,1 mm; inv. br. 239/97.

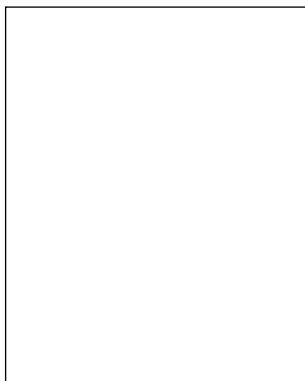
Novac cara Valentinijana I.,

Av: DN VALENTINIANUS PF AVG (glava cara udesno)

Rv: SECURITAS REIPUBLICAE

Viktorija korača, drži vijenac i palmu,

Kovnica Akvileja, 364 - 375. god.

150. NOVAC

Iskopavanje 1984. i 1990. g.;
pr. 11,7X12,7 i 11X11,7; inv. br. 242 i 243/97.
Dva mala vrlo istrošena i korodirana novčića,
1. pol. V. stoljeća.

